

Ujevićeva metafora i njezina jeka

Iznimno je kompleksan pjesnički diskurz Tina Ujevića. Uz ostalo ta je kompleksnost svjetonazorna, poetička i stilska. Figura pjesnika kojoj teži „treba da ima u sebi elasticitet, gipkost stvaranja u prirodi (...), da je u stanju da bude jeka svih glasova božjega svijeta“ („Adonai“, 4: 48). Ujevićev se lirski glas oblikuje i preobražava na presjecištu raznorodnih disciplina, orijentacija, tekstova i autora; na posljetku u taj se polilog uključuju i glasovi njegovih tumača, čitatelja, kolega pjesnika i adoranata svih vrsta.

Rad se usredotočuje na Ujevićev pjesnički stil koji karakteriziraju osebujan jezični idiom, demijurški lirski subjekt te do artistske punine dovedeni metrički, ritmički i tekstualni obrasci, stilski postupci i figure. U središtu su pozornosti pjesnikova iznimna moć metaforiziranja, karakter njegovih metafora i njihova uloga u oblikovanju lirskoga iskaza. Na koncu promotrena je kreativna i kritička recepcija pjesnikova opusa, koja se relativno često promiseće u emfatično mistificiranje djela i njegova autora.

Na riječ pjesnik prva je asocijacija većine hrvatskih čitatelja Tin Ujević. U svibnju 2009. dvotjednik za književnost i kulturu Matice hrvatske *Vijenac* proveo je među čitateljima anketu s pitanjem „Tko je najpoznatiji hrvatski pjesnik?“. Rezultat je bio: Tin Ujević. Daleko iza njega ostali su Dobriša Cesarić i Vesna Parun. Iste je godine na jednom internetskom forumu provedena anketa s pitanjem „Tko je najbolji hrvatski pjesnik?“. Nadmoćno je pobijedio – i opet! – Tin Ujević s 38 posto glasova. Slijedili su Matoš, Cesarić i Šimić.¹

Kada o njemu govore, gotovo svi čitatelji – od rijetkih izletnika u polje poezije do pjesnika i književnih znanstvenika – umjesto uobičajenog prezimena redovito upotrebljavaju osobno ime, pa govore o Tinovu djelu, Tinovu stihu, Tinovoj poetici i sl. Nedvojbeno je riječ o želji da se pjesniku bude bliže, da se participira u njegovoj auri, da se s njim intimizira. Ujevićev život, boemija, anegdote koje ga prate i poezija koju je pisao jednostavno su se tako filigranski prepleli da su oblikovali figuru pjesnika po svačijem ukusu, mit kojemu jednako pomažu i čitanje i nečitanje.

---

1 Informaciju o prvoj anketi donosi među ostalim *Vjesnik* 2009, a rezultate drugospomenute ankete vidi na <http://www.forum.hr/showthread.php?t=478741>.

Analitički uvid u to pjesništvo uglavnom ne pruža racionalna objašnjenja za pjesnikov kulturni status.² To je pjesništvo naime toliko složeno i kriptogramski razvedeno da samo rijetki privrženici stiha mogu s njim uspostaviti rafiniranu komunikaciju. Ujevićeva lirska misao uključuje mit, mistiku, sofisticirane filozofske i religiozne uvide, usmenu predaju, životno i, dakako, umjetničko iskustvo.

1. Enciklopedija tema i motiva

U četiri desetljeća, koliko je prisutan na književnoj pozornici, pjesnik je dijelom usvajao ili pak na svoj način bio u suglasju s temeljnim postavkama modernističkih i avangardističkih pokreta od Parnasa i simbolizma (u *Leleku sebra* i *Kolajni*) do simultanizma, futurizma i dadaizma (u *Autu na korzu*, *Ojađenom zvonu* i *Žednom kamenu na studencu*) te s postulatima vitalizma, bergsonizma i egzistencijalizma (usp. Stamać 2004: 77). Kažem dijelom jer Ujević je otpočetak slijedio svoj pjesnički put koji pretpostavlja snažan individualni pečat.

U lirici Tina Ujevića zatječemo pravu enciklopediju tema i motiva. On pjeva o ljubavi i patnji, svijetu i njegovoj sudbini, pojedincu i društvu, geniju i historiji, strasti i neurozi, fragmentu i cjelini, o živcima, samoći, gladi, siromaštvu, predrasudama vremena itd. Ipak, u tom svijetu posebno mjesto pripada dvjema temama: umjetnosti i ženi.

Umjetnost je za Ujevića prostor istinske slobode čovjeka, mjesto njegova samoostvarenja. Brojne je stranice posvetio strasti i mucij stvaranja i samom stvaralačkom činu. S umjetnošću se, ako je riječ o suočavanju s pomišljivom cjelinom, prema Ujevićevu mišljenju ne mogu mjeriti ni znanost ni filozofija. Pjesnik doslovce tvrdi:

Zahvaljujući beskonačnosti vasi one umjetnost je jedina ostvarila slobodu i obranila načelo duševnosti. Umjetnost nikada ne prima svijet kakvim ga je našla, niti ga ostavlja takvim. Većom brzinom, ona ga preobražava. („Pismo sebi“, 2: 275)³

Ujevićeva je pak žena idealna i idealizirana, „žena koje nema“, niz *lijepih Imena* što u sebi sjedinjuju platoničko trojstvo Ljepote, Istine i Dobrote“

2 Štoviše, povremeno su izricane teze da je zbog prirode Ujevićeve poezije analitički pristup unaprijed osuđen na neuspjeh. U tom je smislu nedvosmislen bio Veselko Tenžera: „Budizam, kršćanstvo, razni okultizmi, nacionalizam i jugoslavenstvo... prije su jedna osebujna pjesnička metafizika, shvatljiva tek u cjelini, negoli elementi koje se može proučavati posebice. To je panverbalni kozmos, s pjesnikom kao demijurgom u središtu, u kojem analitički duh (za razliku od sintetičkog) nema što tražiti“ (Tenžera 1989: 97).

3 Sve citate Ujevićevih pjesama i drugih tekstova navodit ću prema *Odabranim djelima 1–6* koja je priredio Šime Vučetić, a zajednički su ih objavili zagrebački nakladnik August Cesarec i beogradski Slovo ljubve. Pritom ću, slijedeći načelo ekonomičnosti, kao u gornjem slučaju, navoditi naslov teksta na koji se referiram (i to samo ako u najavi citata već nije naveden) te broj sveska i stranice na kojoj se citat nalazi.

(Stamać 2005a: 23). Na početku, u *Kolajni*, njezin prikaz uključuje obilje „intertekstualnih prisjećanja na ključna mjesta europske i hrvatske udvorne poezije od trubadurske lirike do simbolizma“ (Jurić 2008a: 343) te usporedbe s likovima žena iz mitske i religijske predaje. Budući da ljubav prema takvoj ženi ne može biti ostvarena, Ujevićev subjekt govori s „tragičkim patosom“, a sebe često prikazuje kao patnika. Taj se odnos s vremenom mijenja, ali ostaju neke konstante – Ujevićeva žena uvijek je subjektova uobrazilja, konstrukt, projekcija bića koje ga upotpunjuje.⁴

2. Samosvijest

Možda se pjesnikova aura dijelom temelji na izrazitoj samosvijesti koja obilježava i ponašanje Ujevićeva subjekta i istupe Ujevića kao pisca i građanskoga lica. Već u mladenačkom sonetu „Oproštaj“ taj se pjesnik predstavlja predvodnikom novog naraštaja koji Marku Maruliću, stereotipiziranoj figuri oca hrvatske književnosti, izražava zahvalnost te priopćuje da će njegov naraštaj krenuti novim putevima. Poruka je nedvosmislena, programatska, osviještena literarno i jezično. K tome, tekst se javlja u tri oblika: prvi je ispisan stiliziranom marulićevskom čakavicom i pretpostavljivom grafijom toga doba, drugi nudi prijepis prethodnoga prema standardiziranom pravopisu Ujevićeva vremena, a treći je zapravo artistska štokavska parafraza soneta prozrim slogom.

Spomenuta samosvijest obilježava i ponašanje Ujevićeva subjekta – on se doista vlada kao nepriznati „zakonodavac svijeta“ (Friedrich 1989). Opsjednut Cjelinom, stremi obuhvatnoj spoznaji, predstavlja se kao „dijete devetnaestoga stoljeća i otac dvadesetomu“ („Izjava svijetu“, 2: 64). Ako od nečega strahuje, onda je to fragmentarnost uvida.⁵

Radi se o hipersenzibilnom, narcisoidnom pojedincu koji govori u krajnjim kategorijama te koji rabi snažne slike. Gdjekad je taj subjekt monolitan, gdjekad raspršen, pa filozofičan, obično u izravnoj vezi s Bogom, svekolikom prirodom i svemirom. U ilustraciju izdvajam ulomke iz prozrimih zapisa „Priznanje“ i „Ispit savjesti“:

4 Velika je to tema – moglo bi se u Ujevićevu slučaju govoriti i o popredmećivanju žene, o statičnosti njezine slike, pa i o mizoginiji. Usp.: „Broj lijepih žena čini mi se upravo beskonačan. Ja ih sve volim, ali ne jednu. Dakle: nijednu. Nijednu i sve. Moju ljubav široko raspoklanjam kao letak svjetskoga putnika, jer ona ne postoji. (...) No jedina o kojoj bih mogao govoriti (s velikim Ž) bila bi ta koja bi, žena, ukinula Spol i sačuvala samo Psihu“ („Pismo sebi“, 2: 288).

5 O odnosu fragmenta i cjeline govorio je u više navrata. U tekstu „El sentimento tragico de la vida“ taj odnos tematizira ovako: „Pitam se zašto sam pisao. Jer vrijedi samo sve. Metafizički račun. Samo sve izražava. A ovo su fragmenti. Oni tumače kaos, raskršća, protuslovlja. Fragmenti. Oni muče bolom fragmenta. Počeli smo bojem protiv fragmenata. A fragmenat je zapalio, pobijedio, svladao nas. Nas, tražioce Veze“ (2: 249).

Meni govori i svjetlost i sjenka, a zvuk i ćutanje ima svoje čare. I moja je naročita sposobnost i najveća majstorija što imam dar da patim na sve moguće načine. I mozgom, i srcem, i živcima, i cijelim bićem, i svakom žilicom. I, povodom velikoga dara za patnju, ja sam se nekada obmanjivao mislju da sam ja izmislio ljubav. Tako mi se, kad sam imao šesnaest godina, činilo da sam ja iznašao ili prvi izumio Vasionu, sunce, zvijezde, mjesec, zemlju, druge ljude, i napokon nadodao Boga. („Priznanje“, 3: 226–227)

Mnogo puta jadikovah da sam nadmašio Hrista u svojim patnjama... („Ispit savjesti“, 3: 26)

Samosvijest pisca i građanina Tina Ujevića možda najplastičnije ilustriraju sljedeći navodi iz pisma prof. Ivi Hergešiću datiranog 1935:

Jest, na jedno sam protestovao. To što se mene brojilo među francuske đake. Ne bih htio biti indiskretan, ali bojim se da su Francuzi (ne jedino oni) više učili od mene nego ja od njih. (3: 372)

Ja sam 1919. znao francuski jezik bolje nego njihovi profesori filologije. (3: 373)

(...) taj prijevod [Flaubertova *Novembra*] nije samo ravan originalu nego je bolji od originala; no što je glavno, on nije samo bolji i stilskiji – nego je i *floberskiji* od Flauberta. (3: 374)

Ovom ću prigodom razumijevanje tog iznimno bogatog i razvedenog pjesničkog opusa pokušati naznačiti izdvajanjem nekoliko obilježja Ujevićeva jezika i njegova lirskog stila, a izlaganje ću zaključiti vinjetom o kreativnoj i stručnoj recepciji njegova djela.

3. Jezik

Budući da je miljenik publike, čak i one koja samo prigodno čita poeziju, očekivalo bi se da su Ujevićev lirski jezik i njegova struktura razmjerno laki i jednostavni. Stvari međutim stoje bitno drukčije – poetička i jezična „pitkost“ lektirnih pjesama poput „Odlaska“, „Notturna“ ili „Svakidašnje jadikovke“ prije je iznimka nego pravilo.

Jezik je Tina Ujevića kompleksan, artificijelan i slojevit. Pjesnik je prodirao u njegova neistražena područja, tražio neosviještena suzvučja, ispitivao manje poznate sintaktičke mogućnosti, maksimirao značenjski potencijal lirskoga iskaza. Uostalom, promišljajući prirodu poezije, u više je navrata izdvajao upravo samoniklost jezika kao njezino važno obilježje, samoniklost koja će pjesniku dopustiti da iskušava svijet jezikom:

Publika i kritika se tuže kada pjesnik govori bizarnim i rijetkim jezikom. No to je možda prva nužda poezije da obogati rječnik, ili da prevrne značenje. Kada bi pjesnik govorio svagdašnjim jezikom, i bez ikakove samoniklosti reda u izlaganju, možda bi bio mnogo manje zanimljiv; u svakom slučaju bio bi

dosadan, a pitanje je bi li bio pjesnik. Pjesnikov je zadatak traženje. A sposobnost je velikih pjesnika nalaženje. („El sentimiento tragico de la vida“, 2: 247)

U Ujevićevu bi slučaju točnije bilo govoriti o jezicima negoli o jeziku – različita doživljajna, spoznajna i poetička iskustva poticala su „neprestanu dinamiku izricanja“ (Stamać 1971: 95) kojom je nastojao obuhvatiti proturječja koja je tematizirao, različite pozicije s kojih je propitivao svijet. Ovdje izdavam tek bogatstvo leksika i sinonimičnost kao jezična uporišta njegove lirike.

3.1. Leksik

Bjelodano je da Tin Ujević računa na višestruko obrazovanog, radoznalog i koncentriranog čitatelja, spremnog da pohvata brojne aluzije i odnose koji se uspostavljaju u njegovim stihovima.

Slojevitost njegova jezika svjedoči s jedne strane o stanju jezika u trenutku u kojemu piše, a s druge o njegovoj iznimnoj obrazovanosti, poznavanju različitih civilizacijskih stratuma koje uvlači na razini simbola ili aluzije u svoje tekstove i misaone koncepte te, dakako, o stvaralačkim namjerama. Taj leksik, uz standardne riječi, uključuje arhaizme, dijalektizme, poetizme, regionalizme, potom strane riječi (posebice latinizme, galicizme i orijentalizme). Kada je standard u pitanju, razvidna je pjesnikova nakana da artistički ovjeri golem rječnički potencijal štokavštine i posebnosti pojedinih štokavskih govora.

Ujevićev je leksik izrazito evokativan – iza njega proviruju različiti registri i stupnjevi obilježenosti, prostorna i funkcionalna raslojenost, aktualizacija pojedinih oblika i značenja. On je mikrostilistički pokazatelj enciklopedičnosti pjesnikova lirskog svijeta, enciklopedičnosti koja se u tekstu najizravnije očituje u strasti nabranjanja mitoloških bića, raznorodnih terminologija, fenomena, stanja, predmeta, geografskih naziva i sl.

Kako bih ilustrirao različita vrela Ujevićeva pjesničkog jezika, nasumce ću – bez funkcionalne karakterizacije i objašnjenja – pobrojiti malen dio njegovih leksičkih ekskluziviteta. Oni će, ne sumnjam, proizvesti željeni dojam: *acedija, apsara, asura, bajadera, bosjak, bugariti, cikada, cunja, čemin, čemer, čorda, ćumur, demeškinja, dert, đulistan, eglenisati, gonfalon, gundevalj, garb, greb, ilinštak, jaspri, krvca, mazija, mezgra, mirluh, oliban, paoma, paroplov, pečal, pedepsa, potiti se, sijeran, sinija, spljetski, šedrvan, tavni, tišma, ular, vjedogonja, volšebnica, vražda, zmijati, zublja, zvekir, željva, žičiti se...*

Popisu bih svakako dodao i jedan leksički raritet, leksem *žurnjava* koji se javlja u zapisu „Živci“, i to u rečenici:

Muče vas krajine obasjane suncem i mjesečinom, daleka polja sa žutilom kukuruza i samoćom jablana, velegradske avenije sa žurnjavom automobila, sloboda planina gdje orlovi kruže, tuga livada kroz koju ruži željeznica. (2: 214)

Žurnjava je stoljenica, tada rijedak artistični hermafrodit, a danas pomodni oblik koji se jednako često javlja u razgovornom stilu, žargonu i reklami.

U njoj se susreću imenica *jurnjava* i glagol *žuriti*, leksemi korespondentne semantike, što pretpostavlja inzistirajuće udvajanje smisaonog učinka u istoj riječi.⁶

Gdjekad se više neprozirnih leksema zbije na malom prostoru, pa čitanje pjesme kao predradnju pretpostavlja prigodnu lingvističku ekspertizu. Primjerice prva tercina četvrtog soneta ciklusa „Suza virtuoza“ glasi ovako:

Gutam nepente, žvatam, sam, nelumbe,
i snatrim često daleke Kambodže.
Altare vijeka ja strovalih tumbe... (1: 162)

Prosječni će se hrvatski čitatelj poezije (ako smijem zamišljati takvu jedinku) pred tom tercinom naći na mukama. Morat će najprije prekopati po rječnicima i otkriti da je *nepentes* biljka koju su stari Grci rabili za ublažavanje boli, da je *žvatati* oblikovna inačica glagola *žvakati* (običnija u srpskoj tradiciji), da je *nelumbo* sveti losos Hindusa, *altar* arhaični oblik imenice *oltar* te da se *tumbe* može prevesti s *naopačke* ili *strmoglavce*. Tek tada će taj zamišljeni prosječni čitatelj moći pokušati komunicirati s tom tercinom. Ujevićeva se erudicija dobrim dijelom očituje i u leksiku, tj. u slojevitosti i obilju asocijacija i motiva koje se tim leksikom priziva i uključuje u gustu semantiku teksta.⁷

Pojedine su pjesme doslovce nakrcane raznorodnim kulturemima. Takva je primjerice četverodijelna „Polihimnija“. Njezin prvi dio sastoji se od dvadeset katrena, pričem ih je 19 sastavljeno isključivo od retoričkih pitanja u kojima se prikupljaju različiti civilizacijski stratumi, različite djelatnosti, vremenske perspektive, smislovi. U tom prvom dijelu pojavljuju se uz ostalo sljedeće riječi i pojmovi: *sirim*, *serafim*, *himnodija*, *psalmodija*, *sestina*, *sirvent*, *kvartina*, *madrigal*, *Saadi*, *florin*, *alem*, *traverzina*, *đulep*, *hipokras*, *behar*, *ihor*, *cikada*, *agape*, *epinij*, *auspicij*, *rondelski balet*, *sainet*, *Klepsidra*, *acedit*, *žitije*, *sindžir*, *Arijel*, *tamor*, *đular*, *Egbatana*. Kako je vidljivo, tekst uz iznimnu jezičnu obaviještenost iziskuje poznavanje raznorodnih kulturoloških, religijskih, povijesnih i poetičkih podataka, primjerice vrsta starog novca, naziva egzotičnog koktela ili trube, srednjovjekovnog komičara ili vodenog sata, pjesničkih i glazbenih oblika i postupaka, imena anđela i pjesnika itd.

Pjesme poput „Polihimnije“ zahtijevaju i po nekoliko sati istraživanja smjerova pjesnikove imaginacije, što je nužna pretpostavka za početak komunikacije s tekstom.⁸

6 Oblik *žurnjava* prije Ujevića upotrijebio je Matoš u *Umornim pričama*: „Osjetivši ljutu glad, nadem se kao na toplom, mekanom humku, i u ustašca mi poteče nešto slatko kao majčino mlijeko. Oko mene galama, gužva, žurnjava.“ Citirano prema https://hr.wikisource.org/wiki/O_tebi_i_o_meni (10. listopada 2018).

7 U prilogu rada nalazi se *Ulomak Ujevićeva poetskog rječnika* – čini ga točno stotinu natuknica kojima je zadaća naznačiti i oprijmeriti iznimnu leksičku raznolikost i bogatstvo pjesnikova jezika.

8 Kada već govorim o Ujevićevu jeziku, spomenut ću i primjer famozne pjesničke slobode

3.2. Sinonimija

S kompleksnim i eruditnim lirskim rječnikom Ujevićeve poezije u izravnoj je vezi sinonimičnost, jedna od njegovih virtuoznijih jezičnih gesta. Sinonimičnost dodatno osnažuje spoznaju da je u pitanju pjesnik obilja, pjesnik koji često poseže za nedoslovnim ponavljanjem rečenoga na leksičkoj ili sintaktičkoj razini. Semiotički ples bliskoznačnica događa se u brojnim tekstovima: zajedno se tako pojavljuju *svemir* i *vasiona/vaseljena* („Pobratimstvo lica u svemiru“, „Beznadni povratak“), *vrisak* i *krik* („Tajanstva II“), *srce* i *bilo* („Kolajna XXXII“), *bunar*, *zdenac* i *studenac* („Žedan kamen na studencu“), *hiljada* i *tisuća* („Vječni prsten“), *zanos* i *ekstaza* („Misao na nju“), *pomorandža* i *narandža* („Pozdravi majske grane“), *kiša* i *dažd* („Dažd“), *starost* i *matorost* („Pojave starenja“), *fakt* i *činjenica*, *vašar* i *tržnica* („Brza tipkačica V“) itd. Ujevićeva je sinonimija malokad objasnidbena – jedan leksem rijetko objašnjava drugi. Ona je u pravilu afektivna – svrha joj je naglasiti stanje subjekta i njegov odnos prema predmetu govora. Dapače, kako to već u pjesništvu biva, Ujević u sinoniman odnos kadšto dovodi riječi koje izvan pjesme nisu sinonimne te tako aktivira potencijalne ili stvara nove jezične mogućnosti; to je recimo slučaj s glagolima *lupati*, *kucati*, *biti* (tući), *rominjati*, *glogoljiti*, *žamoriti*, *jadikovati*, *vraćati se*, *bugariti* i *sipiti* u pjesmi „Dažd“:

U obilnim mlazovima
 iz teških oblaka
 liva se gusta kiša.
 [...]
 lupa na naša stakla,
 kuca na naša vrata,
 bije nam o krovove.
 [...]
 Kiša rominja,
 glogolji,
 žamori;

---

uime koje je pjesniku dopušteno kršiti gramatička pravila i prekoračivati prihvaćene granice standarda. Postulat o višim interesima kojima se u jezičnome djelovanju rukovode pjesnici svima nam je kao estetička dogma, kao istina koja se ne propituje priopćena na počecima obrazovanja. Međutim nije uvijek bio i prikladno ilustriran. *Licentia poetica* u Ujevićevu se opusu ostvaruje među ostalim ovako:

„O što bih htio, kada bih mogo;
 o što bih htjeo, kada bih htjeo!“
 Mnogi je vjekovni uzdah u njinoj grudi sveo... („Zadržane sile bića“, 1: 212)

Naravno, greška koja nije greška tiče se drugog pojavljivanja pridjeva radnog glagola *htjeti*. Jasnije je da se oblik *htjeo* (koji najčešće rabe djeca u procesu učenja jezika) pojavljuje zbog rime s oblikom *sveo*. Na temelju uvida u pjesnikov opus mogu samo reći da je pjesnik činio i znatno veće žrtve zbog rime.

kiša jadikuje;
 mijenja pravac,
 vraća se,
 bugari,
 i opet sipi i sipi. („Dažd“, 1: 241–242)

Dvije bliskoznačnice znade staviti u isti stih, čak u istu sintagmu tako da skreću pozornost na sebe, da se semantički upotpunjuju, kontekstualno specijaliziraju, konkretiziraju ili jednostavno posvjedočuju subjektov verbalni manirizam. Preko tih leksema obično povezuje i različite jezične varijetete i registre (razgovorni i poetski jezik, standard i dijalekt i sl.)

... na staklu mukli *pljusak dažda* („Kolajna XXXIX“, 1: 131)

Znam da su moje sanje *sitne, drobne...* („Tajanstva II“, 1: 48)

4. Metafora

I površan pogled na Ujevićev pjesnički stil otkriva da je on sazdan od veoma raznolikih sastojaka, da ga karakteriziraju nezaustavljiva retorika i brojni versifikacijski obrasci. U ranim zbirkama dominiraju vezani stih i stroge forme. Kasnije se stih oslobađa, a ritam i rima ostaju najprepoznatljiviji čuvari pjesničkoga koda.⁹ Stoga ne čudi Stamaćeva tvrdnja da taj pjesnik „nije imao svog literarnog ‚stila‘“, da mu je stil bio „intuiranje nekog nejasnog slućenog pojma ‚jednoga u svemu‘, *ex pluribus unum*“ (1971: 95).

Ipak, karakter i značenjski potencijal lirskoga mišljenja i lirskoga svijeta Tina Ujevića, naposljetku i njegovu jedinstvenost, u važnoj mjeri određuje nekoliko stilskih sredstava – epitet, apostrofa, paradoks, aforizam... I metafora. Metafora prije svega. Metafora je oblikovno i spoznajno izvorište Ujevićeva govora i temelj njegova lirskog prikazivanja, protežna figura koja specifičnom semantikom sjenči sve ostale postupke.

Da bi se izbjegle moguće zabune, napominjem da termin metafora ovdje rabim u smislu koji se uvriježio u retorici, stilistici i književnoj kritici – kao trop kojim se jedna riječ zamjenjuje drugom prema značenjskoj srodnosti ili analogiji, kao prijenos imena s jedne stvari na drugu i značenja s jedne riječi na drugu (Bagić 2012: 187).¹⁰ Povezujući različita područja, metafora reorga-

9 Ujević se rime zapravo gotovo i nije uspio osloboditi. I kada piše slobodnim stihom, često poseže za rimom kao tehničkim rekvizitom koji čuva prepoznatljivost lirskog diskurza. Dapače, povremeno ga strast rimovanja dovede do usiljenih, pa i banalnih, stihova, npr.: „Kupite cvijeće / zbog njine sreće / koje biti neće. / Kupite cvijeće / za nadu što šeće“ („Prodavačice cvijeća“, 1: 216).

10 Usp.: Navedeno određenje uporište ima u Aristotelovoj definiciji: „Metafora je prijenos naziva s predmeta koji označava na neki drugi, i to ili s roda na vrstu, ili s vrste na rod, ili s vrste na vrstu, ili po analogiji“ (1983: 43). Treba napomenuti da je navedeno retoričko-stilističko značenje metafore uže od Aristotelova – metafora se zapravo ostvaruje samo

nizira viđenje svijeta, „pokreće imaginaciju, obogaćuje percepciju, a iskazu priskrbljuje neposrednost i slikovitost“ (isto: 187).

Bez krznanja se može ustvrditi da je Ujevićev lirski opus iznimna metaforička pustolovina. On je posvuda vidio ili kreirao sličnost, uspostavljao analogije, bogatio percepciju smjelim i neočekivanim povezivanjima. U njegovoj pjesničkoj praksi načelno je moguće lučiti *metaforički izraz* (koji se realizira u okviru sintagme ili lirske rečenice) i *metaforički iskaz* (u slučajevima kada su veći segment pjesme ili čitava pjesma realizirani kao ulančan niz metafora).

4.1. Metaforički izraz

Metaforički izraz ostvaruje se kao afektivna karakterizacija ili kao lirska denominacija. Karakterizacija se izvodi upotrebom epiteta i glagola koji u konkretnom kontekstu posjeduju animacijski potencijal. Tako se u prvom katrenu drugog soneta mikrociklusa „Sanjarija“ pojavljuju dva epiteta i dva glagola u metaforizacijskoj ulozi:

Oh, u tvoje strasti, u razorne slutnje
bacio sam pogled sa buntovna krsta.
Sada znadem kamo moje želje tutnje
dokle jezde noću (tobož navrh prsta). („Sanjarija II“, 1: 16)

Okarakteriziravši slutnje *razornima*, a krst *buntovnim*, lirski je subjekt istaknuo istančanost svoje senzibilnosti; ti su epiteta asocijativno prizvani iz drugog iskustvenog područja, oni iziskuju drukčiji pogled i pokreću imaginaciju, baš kao što glagoli *tutnje* i *jezde* predočavaju želje kao nešto konkretno, kao fenomen kojemu su prisposdobivi oblik, fizička kretnja, pa čak i namjera.

I metaforizirajući epiteta i metaforizirajući glagoli izrazito su česti u lirici Tina Ujevića. U njima se očituju afektivnost subjekta, retorička gipkost i gracioznost poetskoga govora. Takve karakterizacije kreiraju diskurzivni događaj i otvaraju put prema novim iskustvima. Ponekad – nastojeći podcrtati disonancu između subjekta i svijeta – one dospijevaju do sinestezijskih i oksimoronskih spojeva. U ilustraciju navodim nekoliko dekontekstuiranih primjera:

epiteta

zla svila („Sanjarija I“, 1: 15), ružičasta stijena, ljubičasta basna („Sanjarija II“, 1: 16), požarno htijenje („Vječni prsten“, 1: 26), medna značenja („Kolajna XVII“, 1: 109), rujna epopeja („Kolajna XX“, 1: 112), pjani vijci („Kiklop na vodi“, 1: 220), zrela, crvena, žuta i bakarna znanja („Da bi dušine riječi bile ispovjedenje za plemenita stabla“, 1: 270), učeni otrovi („Mjehurići“, 2: 35), ganutljive opaske („Ganutljive opaske“, 2: 111)

---

aristotelovskim prijenosom po analogiji, dok se ostalim tipovima prijenosa realiziraju sinegdoha (s roda na vrstu; s vrste na rod) i metonimija (s vrste na vrstu).

glagoli

strijeljaš zjene sâně („Sanjarija I“, 1: 15); Oči Moje Zemlje, sve, vrcaju u te („Sanjarija I“, 1: 15); žeže me plodno sjeme („Hektor za Astijanakta“, 1: 25); O Bože, žeže tvoja riječ („Svakidašnja jadikovka“, 1: 28); U tromoj noći mrtve stvari misle („Žuta stabla na mjesečini III“, 2: 147)

Za razliku od metaforizirajućih pridjeva i glagola, koji karakterizacijski ožvljuju statičnu sliku ili uvriježenu predodžbu, denominacijska metafora imenuje ili preimenuje i samim tim činom stvara fenomen. S obzirom na prisutnost pravog i posuđenog imena ona može biti eksplicitna i implicitna. U eksplicitnoj metafori ili metafori *in praesentia* u tekstu su prisutni i pravo i posuđeno ime, tj. polazišna i ciljna domena, sadržaj i prijenosnik, glavni i sporedni predmet, zapravo dvije ideje o istome koje se međusobno interpretiraju i mijenjaju. Iz Ujevićeva bogatog repertoara takvih metafora izdvajam dvije korespondentne – prva je iz zbirke *Kolajna*, a druga iz *Ojađenog zvona*:

Duša je strasna u dubini,
ona je zublja u dnu noći („Kolajna XXI“, 1: 113)

tijelo je baklja svjetlosti usred zemaljskih tmina („Unutrašnji harem“, 1: 288)

Iako udaljene vremenom nastanka i kontekstima u kojima su se pojavile, dvije metafore svjedoče o stalnosti i ponovljivosti pojedinih pjesnikovih predodžbi. Ujević je naime i dušu i tijelo preispisao tropološkim sinonimima. Iza izraza *zublja u dnu noći* i *baklja svjetlosti usred zemaljskih tmina* proviruje ista imaginacija i ista spisateljska ruka. Dakako, u pjesnikovu opusu postoji obilje stihova u kojima se događa upravo suprotna stvar – raskošne i veoma različite metaforičke prispodobe istoga. Najlakše je to pokazati na primjeru lirskoga subjekta, jer se – budući egocentrik – taj subjekt uvijek iznova preispituje i samopredočava. Metafore kojima to čini ritualno uvećavaju emocionalne i spoznajne pomake, promjene raspoloženja, nove uvide i iskustva. Ujević je, kako je svojedobno ustvrdio Marko Grčić, doista „bio sposoban prisnu dramu svoje vlastitosti projicirati, kao i Kranjčević, na kozmički plan“, a „osjećanje svijeta i kulture [...] na plan intime“ (1970: 39).

ja sam uzdušni zmaj na vjetru i pod kišom,
jeza žutih odsustava. („Desetgodišnjica vlažnoga humka“, 1: 169)

Ja se danas gordim, vlasnik rudokopa,
milionski kupac bioskopa,
po maštinskom inžinirskom radu,
za najveću moguću nasladu („Autom kroz korzo“, 1: 183)

ja sam šiljak s vrha žrtvovan u masi („Pobratimstvo lica u svemiru“, 1: 204)

ja sam automat ogromne slobode („Fotoreporter s krilima arhandela“, 1: 223)

Kroz ocean neba ja sam ronac
 i u mrežu lovim mliječne staze,
 Mjesečić i Sunčić, Vasionac.
 Mene pravo samo zvijezde paze. („Vasionac“, 2: 226)

Ujevićevo se lirsko Ja traži i doziva ekspresivnim denominacijskim metaforama. Vezujući svoju sudbinu uz sudbinu svijeta, taj subjekt nastanjuje uloge pjesnika, patnika, lutalice, revolucionara, ambicioznog tumača vidljivog i nevidljivog svijeta... Tin Ujević uistinu je „stroj za metaforičku proizvodnju in praesentia“ (Stamać 2005a: 32). Na trenutke se čini da je sposoban povući analogiju između bilo koje dvije stvari. On je djelatno potvrdio postavku Paula Ricoeura da „mjesto‘ metafore, njezino najintimnije i zaista posljednje mjesto, nije ni ime, ni rečenica, pa čak ni sâm diskurs, već kopula glagola biti. Metaforičko ‚je(st)‘ znači istodobno i ‚nije‘ i ‚je(st) kao“ (1981: 8).

U implicitnoj metafori ili metafori *in absentia* pojavljuje se samo posuđeno ime, tj. ciljna domena, prijenosnik, ideja koja pokreće zamašnjak tropološkog prikazivanja. Retorički osviješteni Ujević vidno uživa u denominaciji, u činu prvog imenovanja. U pjesmi „Romar“ s neskrivenim ponosom to i konstatira:

Neću da bude imena
 za mojih suza pakao
 i čađu moga krimena. (1: 30)

Suočen s implicitnim metaforama, čitatelj se nalazi u ulozi odgonetača jer ima posla isključivo s metaforičkim prikazom (*mojih suza pakao, čađa moga krimena*), tj. s obilježjima pripisanim prethodno neimenovanu fenomenu. Poetske implicitne metafore počesto su toliko tamne i nepрониčne da neizostavno postaju uporišta različitih hermeneutičkih pretpostavki. One zorno potvrđuju činjenicu da metafora, možda figura uopće, nije kompliciranje jednostavnoga ni zamjenjiv ukras, nego izraz jedinstvenog uvida koji prodire u prostor neregovog, bogateći pritom i percepciju i govor. Ujević se upravo maniristički koristio denominacijskim potencijalom implicitnih metafora. Njegova lirika vrvi intrigantnim metaforičkim sintagmama, npr.:

pokolj žutih suncokreta („Sanjarija III“, 1: 17); igla drača u srcu – plamen na rukama („Svakidašnja jadikovka“, 1: 28); tuga vlažnih humova – vrtoglavih cesta ludilo („Misao na nju I“, 1: 35); zračni pijedestali – cjelov zore („Želja“, 1: 57); barut slovke – rujana plamsaj bijesne željeznice – medne dojke tame („Maštovita noć“, 1: 62); ognjeni vrtlog plamenih počela („Bdjenje II“, 1: 85); mučeništvo kišnih žitija („Polihimnija I“, 1: 146); prašni potiljak sanja („Čin sputanih ruku“, 1: 171); tamni život ruda („Traženja na mljokazu“, 1: 178); požuda svjetla s krvlju šipkovih rana („Dušin šipak“, 1: 187); zvučna strana kapi – zelen pokolj grana („Nagovještaj zime“, 1: 285); divlji ilinštak čula („Vrućica od žene“, 1: 292) itd.

4.2. Metaforički iskaz

Kako je već rečeno, u pjesničkoj praksi Tina Ujevića – uz metaforičke izraze – razmjerno su česti metaforički iskazi, tj. pjesme ili veći dijelovi pjesme organizirani kao ulančan niz metafora. Pritom uvodna metafora uokviruje ostale, definira kontekst, leksičko i semantičko polje u kojemu će se kretati autorova imaginacija.¹¹ Lirski se tekst doslovce pretvara u nedoslovno preispisivanje metafora, u igru neprestanog označavanja i tumačenja, u nezavršivu semiozu. Zahvaljujući radu metafore statičan se način prikazivanja dinamizira – svaki sljedeći stih širi temu, bogati ju novim uvidima, privlači podatke s različitih strana i iz različitih perspektiva. Kao da se u tim trenucima Ujevićeva sklonost enciklopedizmu promeće u strast da se tema iscrpi, sagleda iz brojnih očišta, opskrbi slikama različitog podrijetla i emocionalne angažiranosti. Primjer je takvog teksta pjesma „Prozor“:

Ja sam prozor uredan i bio,
izgled kuće na ljepotu dana.
ja sam vidik svijetao i mio
na vrt, put i zelen polet grana.

Ja sam plavo zeleno oko,
crven pogled u zemaljsku tečnost.
ja sam metar za nebo visoko,
sitan aršin za golemu vječnost.

Ja sam vrata što raduju djecu.
ja sam ljubav leptira i ptica.
pčele zujeć o me glavu tresu.
ja sam čitak, vedar susjed žica.

Toplomjer sam za ugodno vrijeme
i za sunce koje obzor širi.
s mene kuća čita retke nijeme,
žuta kukma s mene u svijet viri.

Ja sam prozor koji svjetlost gleda,
ja sam vidik koji boju traži –
putovanje starice i čeda,
vaš pomoćnik što zdravlje važi.

11 Francuzi ovu pojavu nazivaju *la métaphore filée*. Ističu među ostalim da se uvodna, uokvirujuća metafora može razvijati pomoću niza metafora i poredbi, da je riječ o pojavi koja se pojavljuje u poeziji, prozi, oglašivačkoj retorici i drugdje, da njezini učinci mogu biti poetični, ironični, komični, argumentacijski. Usp.: Bacry 1992: 45–47; Pougeoise 1991: 165–166.

Uzdah sreće, ja sam osmijeh kuće.
 ja upravljam riječima i duhom.
 na me zadnjeg osvrće se vruće
 mladić kada otiđe za kruhom. (2: 143)

Pjesma je repetitivne strukture, podsjeća na katalog metafora o temi prozor. Čitatelj je na malom prostoru suočen s lirskom retorikom bez premca, s iznimnim umijećem metaforiziranja. Dapače, Ujević je svoj artizam dodatno podcrtao oblikujući čitavu pjesmu kao prozopopeju, kao iskaz koji izgovara sâm prozor, čime je i formalno proveo figurativnu operaciju oživljavanja neživoga.

U pjesmi „Postelja, san golotinje“ (2: 166–167) zatječemo pak obuhvatnu lirsku pohvalu krevetu. Pjesnik niže različite situacije, spavače i misli, a svaka od njih nudi novu figurativnu prispodobu postelje. Krevet uz ostalo biva označen kao: *miran šator u žutome pijesku, sabirač poraza i nade, putokaz u proslavu nebesku, tiho odisanje pora, slatka počivaljka mesa, oblak u ljetnoj toploti, ljuljka u obijesnom granju, grob, iz kojega ustati ćeš, ponoćna arka, bijeli oltar maka, zipka lijenosti, grobnica junaka, pahuljica mira* itd.

Kao metaforički iskazi (*la métaphore filée*) organizirane su i pjesme „Stare razglednice I“ (2: 49), „Tragika očiju“ (2: 78), „Dozrijevanje ljepote“ (2: 134), „Naviranje krvi“ (2: 154) itd. U svima njima pjesnik sa zavidnom pronicavošću prelazi s metafore na metaforu, a njihovo međusobno zrcaljenje, dodirivanje i udaljšavanje pretvara u načelo lirskoga prikazivanja i spoznavanja predmeta.

Doista lirska misao Tina Ujevića naslojava se i hrani iz različitih izvora, na koncu proizvodi bujan, raspričan diskurz kojim se subjekt na odabrani motiv usredotočuje da bi iznova iskušao svoje poznavanje svijeta i moć opažanja. Taj je diskurz povišen, zasićen slikama, spoznajnim konstruktima i sugestivnim zvučnim udicama i mamcima. Suočen s njim, recipijent se brzo zatekne u svijetu privlačnih prizora, nesigurnih značenja i spoznajne levitacije.

5. Paradoks(alnost)

Paradoksalnost je utkana u samu Ujevićevu stvaralačku praksu – on se neprestano mijenjao, i to do te mjere da je o istim stvarima posve drukčije govorio – „uostalom, o sebi i o svemu što je mislio izricao [je] vrlo protuslovne sudove“ (Stamać 1971: 54). Paradoks je jezgreni fenomen njegova mišljenja, plodan retorički mehanizam koji se logikom kontrastiranja koristi za naglašavanje disonance između subjekta i svijeta, za kreiranje jakih slika, iznenađenja, upućivanja na subjektivu oštroumnost, lucidnost i afektivnost te za efektan poentiranje, npr.:

Ljubljena ženo, silna ljubav mrvi,
 i ja sam zadnji, makar bio prvi. („Tajanstva II“, 1: 48)

Jer svaki jecaj postati će zlatnik,
a moje suze dati će đerdane. („Kolajna V“, 1: 97)

Moje srce i muku i vrevu i jecaj spinje,
ono je vatra ledenija od leda. („Tumaranja bezazlenoga srca“, 1: 252)

Kao osobite slučaje paradoksa moguće je razumijevati prigodne poetske maksime, izreke i aforizme koji preplavljaju Ujevićev opus. Oni iznose na vidjelo sentencioznost kao opću tendenciju njegova lirskog govora. Bilo da njegov subjekt nastupa iz pozicije patnika, angažiranog promatrača zbivanja oko sebe ili *poete vatesa*, njegove poruke imaju mudrosni podtekst i intonirane su povišenim apodiktičnim tonom:

Ljudi s velikim izgledima najgore nastradaju. („Pismo sebi“, 2: 290)

I malenkost me o bitnom čaru uči
(...)

Ja cijenim na zemlji dobru jednostavnost
i nejasnoću što je sunce od jasnoće. („Ganutljive opaske“, 2: 111)

Čitava Ujevićeva poetika dala bi se opisati tim zadnjim paradoksom o nejasnoći što je sunce od jasnoće. Njegova misao, praksa metaforiziranja i retorička raskoš pojavni su oblici takve nejasnoće.

6. Recepcija Ujevića

Više puta ponovih da je Ujevićeva moć metaforiziranja golema i teško objašnjiva, da opčinjava i posredno određuje uvjete komunikacije. Učinci njegovih metafora šire se u koncentričnim krugovima, zahvaćaju čitatelje, kolege pjesnike, kritičare i akademske tumače poezije. S Ujevićevim se metaforama pokušavaju mjeriti tropi njegovih poštovatelja i interpretatora bilo da se u njih ugledaju, da ih ponavljaju ili preobražavaju. Tako nastaje jeka u kojoj se pjesnikov glas prepleće s drugim glasovima, jeka u kojoj se svi koji govore osjećaju dobro. Prešutna je lozinka tog začudnog poliloga netom spomenuti paradoks o „nejasnoći što je sunce od jasnoće“.

Velik dio zainteresirane javnosti privlačila je Ujevićeva ličnost i ona je, često snažnije od samog djela, utjecala na sudove, informacije i oblike divljenja. Stoga odviše ne čudi priznanje Vladimira Rema (1990: 11) u monografiji *Tin bez vina*:

Ako, međutim, želim izreći kako je generacija kojoj pripadam doživljavala Tina, moram priznati da je naša pažnja, u početku, bila više i izravnije usmjerena prema legendi kojom je bio okružen, nego prema njegovu djelu.

6.1. Kritička recepcija

Kako i priliči takvom pjesniku, kritička recepcija djela Tina Ujevića veoma je bogata. Međutim, kada govore o Ujeviću, interpreti poezije rijetko se uspijevaju zadržati u očekivanim okvirima kritičkog diskurza i hermeneutičkog meta-jezika.¹² Ujevića se karakterizira i mistificira upečatljivim priručnim metaforama, prisposodobama i antonomazijama. On je „kralj boema“, „rob vina“, „biće od ruševina“, „poslednji faun naših šuma“, Krklecu je „spomenik koji korača“, Palavestri „apostol mraka“, Stanislavu Šimiću „doktor mnogostruke kulture“ i „veleposjednik vizija“, Radomiru Konstantinoviću „prvi naš osamljenik koji je otkrio vid i privid stvari“, Zlatku Tomičiću „melanholično božanstvo Balkana“, Pavlu Zoriću „moreplovac na okeanima ideja i osećanja“, Miroslavu Vau-potiću „istraživač skrivenih estetskih bisera“, Juri Kaštelanu „gromada koja lebdi“ i „visoki razgranati jablan u svemiru“, Stanku Juriši „potrošač naravnih i kemijskih vina“ i „alkemičar ćaskanja“, Goranu Babiću „akademik flaše“ itd. itsl.¹³

No fascinacija se ne zadržava samo na retoričkim intenzifikatorima oslovljavanja – ona prodire i u analitičke dionice, što dovodi do toga da Ujevićeve metafore postaju predmet novih figuracija. Evo nasumce izdvojenih primjera:

Milan V. BOGDANOVIĆ: U ove stihove ulazi se kao u katakombe. Nešto sahranjeno vas dočekuje od prvih slogova. (...) Svi su oni iščupani, kao biljka, i svaki nosi po krvav koren. (*Srpski književni glasnik*, 1926)¹⁴

Vlatko PAVLETIĆ: (...) njegove metamorfoze (...) samostalno strše kao tajanstveni osamljeni otoci s raznobojnim svjetionicima, što palucaju iznad kaosa u „mistički prostor noći“ (*Republika* 7–8, 1951)¹⁵

Ivo FRANGEŠ: (...) kod pjesama kakva je Tinov *Notturmo* (...), riječi osjećamo kao čudesna brvna bačena preko ponora besmisla i nejasnoće (*Croatica* 15–16, 1980–81)¹⁶

„Katakombe“, „krvav koren“, „svjetionici koji palucaju“, „brvna“ i slični izrazi pojavljuju se ovdje kao prigodne zamjene za očekivanu poetičku i kritičku eksplikaciju. Ti izrazi možda i jesu uspjele slike, ali treba li analitičar

12 Analizirajući književnoznanstvene oglede o zbirci *Kolajna*, T. Vuković konstatira da njezinu recepciju često prati „književnoznanstveni okultizam“ te među inim podsjeća da V. Pavletić u opsežnoj monografiji *Ujević u raju svoga pakla* (1978) „bez imalo krzmanja i skepse, uz pomoć kristalne kugle ‚psihotematske interpretacije‘ (1978: 19) dolazi do uvida kako *Notturmo* ‚predstavlja pjesnika osobno zatečenog u jednom teško ponovljivom času noćne ekstaze‘“ (Vuković 2018: 27). Slično vrijedi i za akademska čitanja čitava Ujevićeva opusa.

13 Navodim prema Ujević 6, 1979 i Rem 1990.

14 Prema Ujević 6: 107.

15 Prema Ujević 6: 193.

16 Prema Frangeš 2005: 304.

– poslije svih Ujevićevih ekskluzivnih tvorbi – odustati od svoga diskurza i svojim metaforama kružiti oko pjesnikovih!?

Bibliografija o Ujevićevu djelu davno je premašila brojku od 2000 napisa.¹⁷ Stoga je ovdje ne mogu ni pokušati temeljitije analizirati. Umjesto toga ponudit ću sažetu informaciju o knjizi *Tin Ujević i Crna Gora* priređivača Pavla Goranovića vjerujući da ona po principu *pars pro toto* otkriva karakter čitave ujevićologije.

U osamdeset godina (1929–2008) u Crnoj Gori tiskano je 37 tekstova o Ujeviću i njegovu djelu. Potpisuju ih istaknuti crnogorski pisci: Risto Ratković, Milovan Đilas, Niko Jovićević, Milan Vukićević, Branko Banjević, Mirko Banjević, Ivan Ceković, Velimir Milošević, Sreten Perović... Žanrovski, tekstovi su prilično raznorodni. Prednjače recenzije i novinski prikazi maloga opsega i ne posebno velikih ambicija. Tu su potom eseji koji iz različitih perspektiva pristupaju pjesnikovu opusu – govore primjerice o problemu žene, temama sna, ljubavi, o Ujevićevoj ideološkoj poziciji i sl. Napokon, dio tekstova pisan je u formi humoreske, svjedočenja ili pak citata kavanskih misli po sjećanju. Njima se izvodi mistifikacija pjesnika. Niko Jovićević, recimo, triput iz Sarajeva izvještava čitatelje beogradske *Pravde* o nevjerojatnoj stvari, tj. da je kralj boema Tin Ujević postao milijunaš.¹⁸

Moglo bi se tvrditi da crnogorski pisci najčešće imaju potrebu istaknuti troje: da je Tin Ujević čudesan pjesnik, da je neprilagođena jedinka i da je boem. U većini napisa dominira biografski ključ i svođenje literature na autorov život. Npr.:

Ujević je, kao društvena jedinka, slaba ličnost. Uvređen nesrećnom ljubavlju i prvim neuspesima, on je odmah digao ruke od sebe i pred društvom svoga vremena kapitulirao.¹⁹

Načelno, crnogorske napise o hrvatskome pjesniku obilježava retorika pretjerivanja. Hiperbola je uporišna figura većine objavljenih priloga. U pravilu joj u pomoć priskače emfaza – pretjerivanje u tonu ili izrazu kojim govornik naglašava pojedine riječi, misli ili osjećaje, sredstvo kojim se nastoji svjediti publici ili ju ganuti; govorna usiljenost, kićenost. Svakome tko o Ujeviću piše čini se da radi nešto iznimno, važno, jedinstveno, da se samim tim činom upisuje u povijest. Tako Velimir Milošević, oponašajući gnomski kod, ustvrđuje:

17 Da je o tom djelu objavljeno više od 2000 bibliografskih jedinica, spominje Stamać u svom monografskom portretu za ediciju *Stoljeća hrvatske književnosti* (2005a). Na temelju stanovitih indicija moglo bi se nagađati da se danas broj napisa o Ujeviću približio broju od 3000.

18 Radi se o podužim literariziranim člancima naslova „Prvi razgovor s Tinom – milionerom“ (*Pravda*, Beograd, 23. 4. 1932), „U carstvu miliona Tina Ujevića“ (*Pravda*, Beograd, 5. 9. 1932) i „G. Tin Ujević oboleo“ (*Pravda*, Beograd, 20. 2. 1993).

19 Risto Ratković. 1952. O jednom međuvremenu. *Letopis Matice srpske* 2: 112–113; prema Goranović 2008: 261.

Poslije bure došao je u našu poeziju Tin Ujević. Došao sa srušenim idealizmom. Upio dah užasa, rata, pustoši i zagušio i posljednju zdravu poru duše.²⁰

Branko Banjević svoje je ekstatično oduševljenje Ujevićem izrazio ovako:

Usudujem se da kažem to je najveća poetska gužva svetlosti i tmuše od Nje-goša do danas i makako to izgledalo čudno i nevjerovatno direktan i jedini izdanak prostora kojeg je otvorio Vladika. (...) Tin ima mitsku moć otvaranja prostora. Za njega je malo da se kaže: on je pjesnik. Što je bio pjesnik on nije kriv to je morao da bude, a ne zato što je htio.²¹

Retoriku pretjerivanja upotpunjuje, napokon, tautološki patos Nike Joviće-
vića:

Pjesnik je prije svega i iznad svega bio pjesnik. Ovako to kažem zbog toga što su pojmovi Tin i pjesnik zapravo jedno te isto!²²

Iako ne često, o Ujeviću se i u Crnoj Gori gdjekad pisalo kritički. Među osporavateljima najveću težinu imali su prigovori Mirka Banjevića i Milovana Đilasa. Banjevićevi su prigovori motivirani poetičkim, a Đilasovi političkim razlozima.²³

Zapitamo li se na koncu o prirodi odnosa Tina Ujevića i Crne Gore, čij-njenice govore sljedeće: Ujević je 1914. prvi i jedini put posjetio Crnu Goru, točnije Cetinje gdje je, s podoficirskim činom, dva dana boravio kao prevo-ditelj s francuskoga jezika. Tri godine poslije, u ranu jesen, mladi je pariški boem zatražio i dobio stipendiju crnogorske Vlade u mjesečnom iznosu od 200 franaka (k tome i pomoć za odijelo). Napokon, 1932. u Nikšiću je tiskana

20 Velimir Milošević. 1965. Svečanost bola. *Život* 12: 70–80; prema Goranović 2008: 287.

21 Branko Banjević. 1957. Visoki jablani. *Vidici* 28–29: 7; prema Goranović 2008: 268.

22 Niko Jovićević. 1967. (13. 5.) Tinova igra riječima. *Književne novine* 301: 8 i 11; prema Goranović 2008: 312.

23 Recenzirajući Ujevićeve *Odabrane pjesme*, tiskane 1956. u Beogradu, Banjević konstatira:

Tin Ujević je takoreći sagorio u prvim dvjema poemama (*Leleku* i *Kolajni*) [...] Hladan i sumoran u ostalim pjesmama, Ujević je samo rutiner, vješt verbalist i versifikator [...] (Banjević. 1957. Tin Ujević: „Odabrane pjesme“. *Stvaranje* 12: 967; prema Goranović 2008: 277).

I Đilasova je ocjena izrečena u književnokritičkom ogledu. Prikazujući godine 1932. upravo tiskanu zbirku *Auto na korzu*, taj autor polazi od ideje da poezija treba podrivati društveni sistem i biti „otvorena suprotnost vladajućoj klasi“. Iz takva je očista Ujevićeva poezija problematična jer je – prema Đilasu – svediva na „individualističko i ‚netendenciozno‘ ispovijedanje“:

Tin je izvrtao i zaustavljao stvarnost. On je tipični predstavnik mračnog, metafizičko-religioznog praštanja i mesianstva, koje koči progres i materijalno nivelisanje društva (Đilas. 1932. Slučajno o Tinu. *Književni krug* 2–4: 63–65; prema Goranović 2008: 247).

treća Ujevićeva zbirka *Auto na korzu*.²⁴ Zbog tog trećeg podatka, tvrdi Pavle Goranović, Nikšićani će vas i danas gorljivo uvjeravati da je veliki Tin najmanje godinu ili dvije bio njihov sugrađanin.²⁵

6.2. Kreativna recepcija

Izlaganje ću okončati napomenom o umjetničkoj recepciji Ujevićeva djela. U tu ću se svrhu poslužiti izborom *Pobratimstvo lica u nemiru* (pjesnici Tinu Ujeviću) priređivača Mladena Vukovića, koji je tiskan 2000. u Splitu. U nj su uvrštena 124 autora koja su stihove posvetila Tinu. Među njima ima pjesnika važnih za razumijevanje hrvatske poezije 20. st. i evoluciju kreativne recepcije Ujevićeva djela (npr.: Krklec, Vida, Parun, Ivanišević, Tadijanović, Maruna, Slaviček, Mrkonjić, Paljetak, Petrak, Fiamengo), istaknutih pjesnika koji pripadaju drugim kulturama bivše Jugoslavije (Branko Miljković, Jevrem Brković, Kolja Mićević, Husein Tahmišćić, Pavel Golia, Jaša Zlobec), ali i pjesnika za koje ni odaniji privrženici stiha vjerojatno nisu čuli (Niko Armada, Augustin Ago Kujundžić, Drago Maršić, Vlajko Nikolić, Anđelka Petričević-Čenić, Petar Sabić, Mirjana Spitzer, Zvonimir Škripić, Ante Tičić, Ivan Antun J. Svetec, Dragica Zeljko Selak). U koricama te osebjune knjige čitatelj će se suočiti s nevjerojatnom paletom lirskih glasova i stilova – od poetički provokativnih artefakata preko korektno sročениh lirskih poslanica, pastiša i parafraza Ujevićeve poezije do sastavaka koji su antologizirani isključivo zbog teme svojih redaka nejednake dužine.²⁶

24 Važno je istaknuti da je to prva njegova knjiga objavljena na ijekavici. Iako se zna, prilično se rijetko ističe da je u vrijeme u kojemu je Tin tiskao *Lelek sebra* (1920) i *Kolajnu* (1926) na snazi dogovor hrvatskih i srpskih pisaca da pišu jednim jezikom, što se konkretno realiziralo tako da su se srpski pisci odrekli ćirilice, a hrvatski ijekavice. Mora se primijetiti da je takav dogovor, potaknut tzv. Skerlićevom anketom iz 1912. g., bio prilično asimetričan: dok su se jedni odrekli bitnoga jezičnog obilježja, drugi su žrtvovali pismo. Tako je Ujević – poput niza hrvatskih književnih klasika (Krlježa, Šimić, Krklec...) – prve knjige tiskao na ekavici. Stoga je nikšićki *Auto na korzu* njegov simbolički povratak svome jeziku.

25 Goranović doslovce piše: „Iako nikad nije došao u Nikšić – grad svoga *Auta na korzu*, zacijelo bi mu odgovarala tadašnja živost i kulturni procvat grada. Ali i vesela atmosfera brojnih autentičnih kafana potpuno nalik onim u Vrgorcu i Imotskom (‘O kafano! Panoramo intuicije naše, kafano naših sutrašnjica, u maglenim noćima tvoji su lampioni naši svijetnjaci’). To je grad u kome će vam, i pored nedostatka dokaza, tvrditi kako je Tin godinu – dvije bio građanin Nikšića. I danas je u Nikšiću, u kulturnim i boemskim krugovima, dok zaneseni dvojnici i ini počesto zapjevaju ‘Zelenu granu s tugom žuta voća’, i druge pjevljive stihove (‘Tamo, tamo da putujem...’), gotovo jeres pomenuti da tog književno-povijesnog podatka nema“ (2008: 13).

26 Premda veoma opsežan, izbor je mogao biti i obuhvatniji. Priređivač je očito odlučio sustavnije prikupiti samo hrvatske stihove o Ujeviću. Bosanske, srpske, crnogorske i slovenske uvrstio je tek sporadično. Da je drukčije postupio, izronila bi pregršt pjesama Ujevićevih beogradskih i sarajevskih drugova i poštovatelja. Uz to u izbor nije uvrstio neke polemički intonirane pjesme, primjerice Matoševe epigrame, koji su možda i prvi stihovi s temom

Zanimljivo je da za razliku od afirmiranih pjesnika, koji uglavnom diskretno komuniciraju s Ujevićevom poezijom, oni manje poznati vrlo su prisni s bardom – obraćaju mu se izravno, doživljavaju ga kao sugovornika, ispovjednika ili brata, bez kompleksa se referiraju na njegove stihove. Tako mu Mijo Babić poručuje:

Dobro te shvaća Mijo
Zna zašto si čaše
Žuč i ispio
Guta tvoje jade
I nade („Neslaganje“; prema Vuković 2000: 16)

Marko Ivan Blažević Ujevićevoj pjesmi „Odlazak“ supostavlja svoju „Povratak“ „prevodeći“ pritom njegove stihove na duvanjski:

U srcu, u duši hrastovi, selo
u oku, u suzi razgovor, sijelo.

Maleno selce srca moga,
ljepota kraja duvanjskoga. itd. („Povratak“; prema Vuković 2000: 18)

Prirodu stihovanih obraćanja pjesničkom klasiku osvještava Gordana Rađić u tekstu „Hodočašće pjesniku“:

Obrađujemo
jeku u planini.

I rada bismo
je čuti
i rada bismo
bili jeka
tvoje jeke (prema Vuković 2000: 126)

Opsjednutost stihotvoraca svih vrsta i orijentacija životom i djelom Tina Ujevića vraća me na početak izlaganja, tj. na činjenicu da je taj pjesnik čvrsto ukorijenjen ne samo u kulturnom pamćenju svoje sredine nego i u njezinoj popularnoj kulturi. Oprimjerit ću to samo jednim događajem. Zadnjeg dana lipnja i prvog dana srpnja 2018, kada su mediji najviše pozornosti posvećivali Svjetskom nogometnom prvenstvu u Rusiji, dosta se pisalo i o transparentu koji su u Rostov na utakmicu između Hrvatske i Islanda donijeli navijači iz Kanade. Na transparentu je naime bio otisnut lik Tina Ujevića. Međutim stroga je i brzopleta ruska policija – na temelju obavještajnih podataka – posumnjala da je riječ o Anti Paveliću. I zapriječila unošenje transparenta na stadion. Šokirani navijači, koji su pokušali spojiti poeziju i nogomet, morali su – prema

---

Ujević ili pjesmu „Ne turno“ Ivana Kušana, koja je zapravo erotska parodija Ujevićeva „Notturna“.

pisanju *Sportskih novosti* – uložiti puno truda ne bi li uvjerali policiju da je doista riječ o pjesniku, dapače, autoru koji je napisao pjesmu „Rusija Rusiji“, pjesmu pohvalnicu koja se otvara stihovima „Majko svom plemenu kakvu ja sam snio / u bujne večeri i predzorja vruća, / vladaj našim grčem, krvava Rusijo, / caruj dušom našom, Velika Buduća“. Na koncu su se, doduše s polusatnim kašnjenjem, i transparent s Ujevićevim likom i pjesnikovi poštovatelji domogli rostovskih tribina.²⁷

Očito je da je simbolička vrijednost poezije velika. Svako vrijeme uključuje važne autore i tekstove u svoju semiotičku mrežu, podvrgava ih svome kontekstu, pripitomljuje i usklađuje sa svojim recepcijskim navikama i standardima. Ta nas spoznaja potiče da si postavljamo pitanja poput: Što o našem vremenu i aktualnom odnosu prema poeziji govori spomenuti transparent na tribinama? Čita li se danas Ujevića? Može li ga se i kako čitati? Je li njegova budućnost u tome da postane turistički brend, recimo poznatiji kao naziv trajekta na liniji Split – Stari Grad na Hvaru nego kao pjesnik? Pitanja nisu samo retorička i ne tiču se samo Ujevića. No ona uvelike nadržavaju namjere ovoga teksta.

---

27 Usp.: Ivo Mikuličin. Rusi zamijenili Tina Ujevića s Antom Pavelićem?!. *Sportske novosti*. 30. 6. 2018.

Prilog

ULOMAK UJEVIĆEVA POETSKOG RJEČNIKA

Leksik pjesništva Tina Ujevića toliko je slojevit da suvremeni čitatelj u razumijevanju pjesme nerijetko mora krenuti od istraživanja značenja pojedinih riječi. Stoga mi se učinilo prikladnim radu priložiti uzorak pjesnikova rječnika (od točno sto riječi) koji spomenutu slojevitost potvrđuje i oprimjeruje. Natuknica upućuje na podrijetlo riječi, opisuje njezino značenje te donosi dijelove pjesama u kojima ju Ujević upotrebljava. Pri sastavljanju ovog mikro-rječnika konzultirao sam sljedeće leksikografske izvore: Anić 1998; Divković 1900; Gluhak 1993; *Hrvatska enciklopedija* [online]; *Hrvatski jezični portal* [online]; Klaić 1984; *Srpsko-srpski rečnik* [online]; Skok 1971–1973; Stamać 2005b; Šarić – Wittschen 2008; Škaljić 1966; Vujaklija 1980.

Kratice: *arap.* arapski; *engl.* engleski; *fr.* francuski; *grč.* grčki; *lat.* latinski; *mal.* malajski; *njem.* njemački; *port.* portugalski; *rum.* rumunjski; *rus.* ruski; *skr.* sanskrtski; *šp.* španjolski; *tal.* talijanski; *tur.* turski.

acedija *grč.* ravnodušnost prema životu, duhovna tromost, tupost: „Tko će da slavi čvrsti otpor kuća / i izrezano drvo sedia? / a, usred šume, igru grma, pruća / i tešku čamu svećenih acedija?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

agape *grč.* zajednička večera prvih kršćana; ljubav prema Bogu ili bližnjemu: „Tko li će slaviti velike agape, / i, ako ikad, srećne epinije? / Tko će ovjenčati šešire i kape / ružom i snom u vedre auspicije?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

alem *tur.* 1. dijamant, dragi kamen; 2. polumjesec s kuglama ispod: „Prsten je vječan u tim viticama, / muzika puna u tom prstu gipkom, / a dok te dragam nježnim kiticama // ti mene lomiš alemom i šipkom“ (*Kolajna XXXIV*, 1: 126); „Ne možda slika mladosti i moći, / ni jutro dneva navještenjem

pijetla, / no alem bljeska iz dubine noći, / no srce zvijezda, svjetlo površ svjetla“ (*Kolajna XLVI*, 1: 140); „Gdje ćemo naći pjesničke zlatare, / gdje ćemo naći raj (in folio)? / Gdje ćemo naći u taj raj vratare, / i suze što ih alem prolio?“ (*Polihimnija I*, 1: 145)

altar *lat.* oltar: „Gutam nepente, žvamtam, sam, nelumbe, / i snatrim često daleke Kambodže. / Altare vijeka ja strovalih tumbe“ (*Suza virtuozu IV*, 1: 162)

apsara *skr.* vila oblakinja, zavodnica kreposnih ljudi (kod hindusa): „Ti, glase etera površ morske pjene, / ti, kolo apsara i u snenoj magli, / nečuvenoj pjesmi naučili ste mene“ (*Razapeta Afroditu*, 1: 182)

auspicij *lat.* gatanje prema letu ptica; dobar ili loš predznak; slutnja, predviđanje: „Tko li će slaviti

velike agape, / i, ako ikad, srećne epinacije? / Tko će ovjenčat šešire i kape / ružom i snom u vedre auspicije?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

bajadera *port.* indijska plesačica i pjevačica; javna žena: „Naći će se u kolu sumorni fantomi: / najmljeniji plesači, svirci i hetere, / strasnici što bol im kost koljena lomi, / lažni pjesnici i mazne bajadere.“ (*Subota uvečer poslije 9*, 2: 86); „Bijedno je gledat svu nagost hetere, / polubožanski gležnje bajadere.“ (*Ushiti cigarete*, 2: 162)

behar *tur.* proljetni cvat voćaka: „Tko li će đulep i hipokras liti / u kovne lonce, nove pehare? / tko li će vijence nad naš uzdah viti / i, drijemne, leći nas u behare?“ (*Polihimnija I*, 1: 145)

borija *tur.* truba: „Hoćeš li doći za sreću đulara / kroz varku oka, bljesak alegorija / da, kao Hristos nad kasom ulara, / proneseš trubu bodrih borija?“ (*Polihimnija II*, 1: 148)

bosjak *rus.* onaj koji hoda gol i bos, prosjak, beskućnik: „Gledao sam kako mole milostinju / i uživao pomoći prosjaka, / i svratio u sitni sat u gostinju / kod bečara i bosjaka“ (*Stihovi su postali grad*, 1: 206)

bugariti jadikovati, tužno pjevati: „U mojem vrisku bez prestanka / tim zamračenim ponoćima / bugarim pogreb svoga sanku / sa neizbježnim stradanjima.“ (*Kolajna XXXIX*, 1: 131); „Kiša rominja, / glogolji, / žamori; / kiša jadikuje; / mijenja pravac, / vraća se, / bugari, / i opet sipi i sipi“ (*Dažd*, 1: 242)

cikada *lat.* cvrčak: „Tko li će od nas reći zrik cikada / i ishitriti cilik kovine? / povikat dušu ljubavnoga jada, / svih patnja, što su još Polovine?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

cunja iznošeni komad odjeće, prnja, dronjak: „I pošto se nisam obuko u lišće / glupa me čeljad odjela u cunje. / Natekle mi ruke mravinjaci grist će, / poštena će stabla oboriti munje.“ (*Pješčačenje fakira k dušama*, 2: 97)

čama potištenost, tjeskoba: „Diljem dana što me svojom čamom plaši / čekam nujno veče da za me oživi / kao bokor cvijeća u staklenoj čaši / novi izgled svijeta u ženi i pivi.“ (*Kolajna XIX*, 1: 111); „Tko će da slavi čvrsti otpor kuća / i izrezano drvo sedia? / a, usred šume, igru grma, pruća / i tešku čamu svećenih acedija?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

čamotinja *v. čama*: „Tako je prosnih Marka čamotinjom / gdje s konja kune crnu kob (zločinku); / smišlja, jezdeći hridi i gloginjom, / da nekom rđi skine svetu krinku“ (*Uzvišenje V*, 1: 155)

čemer jad, gorčina, tuga: „Čemer vremena i kletva posmica / oganj srdaca, sreću nedosežnih // Ljubavi kojima nema uskrsnuća“ (*Uzvišenje III*, 1: 153); „Znate li čemer starinskih palata / što možda kriju duši eligzire? / labuđe pjesme u zadnje zefire / s crvenom piknjom povrh bijela vrata?“ (*Suza virtuoza III*, 1: 161)

čemin *tur.* jasmin: „Tvoja se ljubav čini violinom / sa četiri žice, bez-

dnom pjesme jasne / misli ti plave, nevine i krasne, / miomirinsnim i čednim čeminom“ (*Kolajna VI*, 1: 98); „Tko će da složi u najljepše metre, / čemin i čežnju rosnih sjenica? / tko li će unijet oluje i vjetre / u red kancona, sklad rečenica?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

čislo na uzici nanizana (drvena, koštana) zrnca koja se prebrajaju u dugim molitvama, brojanica, krunica: „Razglednice su kopče, uspomena s cesta, / to su čisla slika što se zbila i poredala. / Nad grlom kukurijeka kokotova krešta, / dva oka što su za poštom golubice gledala.“ (*Stare razglednice I*, 2: 48)

čivot grč. kod pravoslavaca škrinja u kojoj se čuvaju moći (mošti) nekog sveca; kutija u kojoj se čuva euharistija: „staze u ponoć, staze iz ponoći, / bezumlja ruku na samotnoj cesti, / čivote tajne, snago svetih Moći, / zelene basne o presvježoj sijesti.“ (*Kolajna XLV*, 1: 138)

čorda tur. zakrivljena sablja: „Daj nam uvredu, da cio svijet vidi / da smo za pedalj viši, jer smo gordi, / a poniženje da nas jedva stidi, / kad blisne pravda slična britkoj čordi.“ (*Molitva za koru kruha i zdjelu leće III*, 2: 107)

ćumur tur. ugljen: „Ulica – ta to je gradska panorama, / gdje voze ćumur i mrtvačka kola“ (*Prozor na ulicu*, 2: 116)

damask umjetna svila s cvjetnim uzorkom koja se koristi za podstave kaputa, kostima i sl. – *damast*: „Jer mene nije strah od tih

strahota, / kad bih već htio ležati pod daskom / uz četri voska, zastrt sa damaskom, / gotov za humtik nekog tiha plota.“ (*Kolajna XXXIII*, 1: 131)

dažd kiša, pljusak: „I bježim šturi svijet obmana / gdje vlada varka, plač i vražda, / dok slušam, kao jek peana, / na staklu mukli pljusak dažda.“ (*Kolajna XXXIX*, 1: 125); „Slatko je pisati uz romon dažda.“ (*Dažd*, 1: 242); „Nad suhim jazom prazno vjedro visi. // Tuguje prazni krčag, puca stijena: / za dažd se mole vjernici na misi, / a cijeli krš je golet nesmiljena.“ (*Žedan kamen na studencu V*, 2: 11)

demeskinja tur. sablja kovana u Damasku u srednjem vijeku – *demeškinja*, *damaskija*: „smišlja, jezdeći hridi i gloginjom, / da nekom rđi skine svetu krinku, / da hulju ljudski lupi demeskinjom, / ili da ljubi lijepu Morozinku.“ (*Uzvišenje V*, 1: 155)

dert tur. duševna, obično ljubavna bol i njezino javno pokazivanje (često potaknuto pićem): „I ti, putniče, što čekaš od družice Eve / spasenje mesa i umne pjenaste šedrvane, / kad si već otpjevao dert i hvalospjeve, / pohrani tu dragocjenu škudu u moždane.“ (*Riđokosi mesije IV*, 2: 129)

dijafan grč. proziran, sjajan: „More ih traži u svoju zipku / da ih plače i da im vrati sjaj / kroz dijafani zagrljaj.“ (*Obred utapljanja biserja*, 2: 31); „Urma su moje dijafane ruke. / I, bez težine, divne prošle muke / u mirisave i zvučne jauke.“ (*Zaravan u lječilištu*, 2: 70)

đular *tal.* srednjovjekovni komičar koji glumom i akrobatskom vještinom zabavlja publiku: „Hoćeš li doći za sreću đulara / kroz varku oka, bljesak alegorija / da, kao Hristos nad kasom ulara, / proneseš trubu bodrih borija?“ (*Polihimnija II*, 1: 148)

đulep *engl.* koktel kojega su sastojci menta, bourbon, šećer i voda: „Tko li će đulep i hipokras liti / u kovne lonce, nove pehare? / tko li će vijence nad naš uzdah viti / i, drijemne, leći nas u behare?“ (*Polihimnija I*, 1: 145); „Trak sunca na mističkom rozasu! / Moje žedne usne evo đulep piju. / Bleje jaganjci! A goveda pasu; / u daljini oči Egbatane zriju“ (*Polihimnija III*, 1: 149)

đulistan *tur.* ružičnjak; naziv didaktičkog djela perzijskog pisca Sadija: „vi ste, o mili đulistani / i čisto sunce rujna žara, / i svi tapeti izbrisani / kuda korača Slatka Sara“ (*Kolajna III*, 1: 95)

eglenisati *tur.* razgovarati, zabavljati se, ćaskati: „Ljudi su ga slušali kao romon kiše, / koja jednolično otkucava u žlijebu: / tako se histrijon i pelivan siše, / kada egleniše o hljebu i o nebu.“ (*Riđokosi mesije IV*, 2: 131)

epinicij *grč.* pjesma i/ili gozba u slavu pobjednika na antičkim sportskim igrama: „Tko li će slaviti velike agape, / i, ako ikad, srećne epinicije? / Tko će ovjenčati šešire i kape / ružom i snom u vedre auspicije?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

fiola *fr.* uskogrla bočica u kojoj su se u antici čuvali mirisi; ljekarnička

bočica: „U mojem srcu sviraju viole / pobjedonosne požare slobode; / a čelo blaže mirisne fiole“ (*Suza virtuozu II*, 1: 160); „i da kaplju krvi iz herojskog vala / – otkanu na pamuk i žig od batista – / pokupe u nježnu fiolu Ideala / i grobničku žaru usred srca čista.“ (*Oporuka pjesnicima*, 1: 240)

galalit *grč.* „mliječni kamen“, tvrda plastična masa koja se koristi za izradu dugmadi, češljeva, klavirskih tipki i sl.: „Žedna usna svoju mjeru vode pita, / sva je nada mjesta u glinenom vrču. / A nema ni mala čaša galalita / ni staklen tanjurić gdje krletke srču.“ (*Žedan kamen na studencu II*, 2: 8)

garb *grb.* „U lipom jaziku, gdi ,ča‘ slaje zvoni, / Mi dobročasimo garb slovućeg greba / I tokoj ti napis dijački i stari.“ (*Oproštaj*, 1: 11)

greb *grb.* „U lipom jaziku, gdi ,ča‘ slaje zvoni, / Mi dobročasimo garb slovućeg greba / I tokoj ti napis dijački i stari.“ (*Oproštaj*, 1: 11)

gonfalon *tal.* srednjovjekovna ratna zastava s resama obješena na koplje; insignij nekih srednjovjekovnih vladara, država, bratovština i sl. (u novije vrijeme insignij papinske države): „Ti si ukaljao gnjate, Babilone, / krvlju mučenika i smrću proroka. / I izvjesio na svilene gonfalone / zlatno Tele, žig i znak svih mana i poroka.“ (*Riđokosi mesije III*, 2: 124)

gundevalj kukac kornjaš iz porodice truležara, balegaš, hrušt, gundelj: „Tako se sva zbilja čistom valjku valja, / a tijesto oblika pada mi u naćve: / ovdje sputan polet zlat-

na gundevalja, / ondje zakovane obručima bačve.“ (*Majstori dlijeta*, 2: 118); „Naša silna djela su truli leptiri i otjerani gundevalji“ (*Spremajmo kovčege*, 2: 182)

hetera grč. veoma obrazovana žena koja je u staroj Grčkoj bila pratilja i zabavljačica muškaraca, kadšto savjetnica političarima i sugovornica filozofima: „Bijedno je gledat svu nagost hetere, / polubožanski gležnje bajadere.“ (*Ushiti cigarete*, 2: 162)

hipokras okrepljujući napitak, kuhano vino sa začinskim biljem (pripisuje se ocu medicine Hipokratu): „Tko li će đulep i hipokras liti / u kovne lonce, nove pehare? / tko li će vijence nad naš uzdah viti / i, drijemne, leći nas u behare?“ (*Polihimnija I*, 1: 145)

histrion lat. glumac i plesač u starom Rimu; zabavljač, lakrdijaš: „Ljudi su ga slušali kao romon kiše, / koja jednolično otkucava u žlijebu: / tako se histrion i pelivan siše, / kada egleniše o hljebu i o nebu.“ (*Ridokosi mesije IV*, 2: 131)

hrizopraz grč. vrsta dragulja, poludragi kamen: „Blažen u čaši vode kao i u ledenom mlazu, / počudan u vjetru što cjelove ćarlija, / krotak kao kruh crni, plamen u hrizoprazu, / i ljubavnički nježan kao granje što se svija“ (*Prostodušni sati*, 1: 197)

igo jaram, ropstvo, teret, težina: „Da imadem barem sviralu pod duodom, / pa da sva težina zakašnjelih briga // vrcne u čeznuću, u poletu ludom / gore povrh stidnih nametničkih iga“ (*Suza virtuoza*, 1: 159)

ihor grč. tekućina u žilama bogova, 'krv bogova' (u mitologiji): „Tko bi da dune muzikalni vior / u orgulje i pjanost mješina? / Tko li će vratit heroički ihor / mrtvomu cvijetu naših lešina?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

ilinštak arh. srpanj (mjesec u kojemu dolazi sv. Ilija): „Gorak je vijenac pelina, / mračan je kalež otrova, / ja vapim žarki ilinštak.“ (*Svakidašnja jadikovka*, 1: 29); „i, dok bludno žedam zabranjena voća, / izgara u grču lomača mog tijela / zapaljena divljim ilinštakom suza“ (*Vrućica od žene*, 1: 292)

jaspra grč. sitan srebrni novac u Osmanskom Carstvu, novac uopće: „Pred skorim odrom, ja, unosim raspre? / Čitam li bukvice možda po cjeniku? / Na sveštene pladnje sabirah li jaspre?“ (*Ridokosi mesije V*, 2: 130)

juvelir njem. majstor koji izrađuje nakit, draguljar, zlatar: „Grada je mladosti bila sva u jednom redu, / nije bilo čekanja ni sumnje da se bira. / Pomalo osjećamo da je i srce u ledu / oprezno kao pred izlogom juvelira.“ (*Pojave starenja*, 1: 258)

katun rum. pastirsko ljetno sklonište na planini: „Pa ona zbirka pohlepa u djelatnome mozgu, / gdje u polusnu tiho šapuću prelesni pantuni, / i kiparevi prsti mijese po mekom vosku; / taj glavni grad radoznalosti, velegrad i katuni.“ (*Hymnodia to mou somati*, 1: 302)

koribant grč. svećenik frigijske boginje Kibebe (koju se slavilo glazbom i plesom); raskalašen čovjek:

„Skromnu bjelinu nježna porcelana / krije u svili duše koribanta; / i blagu žalost proljetnih blagdana / i ime strasne tuge: Violanta.“ (*Kolajna XXVI*, 1: 118)

kvir *lat.* pergamena: „Pod zlatnim ključem u skupom okviru / srce sam dao na dar Amoru: / sa filigranom na kićenom kviru, / krvavom suzom na mom tamoru.“ (*Polihimnija II*, 1: 148)

lazur *arap.* vrsta ukrasnog plavog kamena; nebesko plavetnilo: „Nad glavom klonulom nauznak / vrte se kotači vasioni i pijani lazuri.“ (*Desetgodišnjica vlažnoga humka*, 1: 169); „Ako se ikada prenem / iz naručja svetog, / i protarem oči od magle Boga, / bit ću iznenađen (tajno sve dobrote) / što moja ćelija golih zidova / ne lebdi u lazuru / no pripada zemlji“ (*Mistički prostor noći*, 1: 202)

mazija *tur.* usijani čelik: „Taj bik od mazije s ognjenim očima / šiba lice noći u zagrljaju snijega. / Voz strmoglavi / u let vrtoglavi...“ (*Strmoglavi voz*, 1: 217)

menestrel *fr.* profesionalni glazbenik koji je u srednjem vijeku obično svirao i pjevao na plemićkom dvoru; sluga i pratitelj provansalskih trubadura: „O ženo, s tijelom čudnim kao samet, / ako sam ikad bio menestrelom, / sjeti se da sam žrtvovao pamet.“ (*Suza virtuozu V*, 1: 163)

mezgra bijelo tkivo između kore i srži drveta; limfa: „Ljubav je mrtva, kažu, ali ona živi u mezgru / i idealno se vješa za plemenite grane.“ (*Sunčani park*, 1: 278)

mirluh miris: „Iz mudrosti o Svemu vratit ćemo se / smoli stabala i mirluhu bilja“ (*Vočke blagoslova II*, 1: 249); „a kada kitu pohranim u vodi, / duša je cvijeća ubod nove rane; / i cijela bašta u novu čežnju plodi, / i cijela zemlja u mirluhu plane“ (*Odmazda cvijeća*, 2: 17)

nelumbo vrsta lotosa, sveti lotos hindusa: „Gutam nepente, žvatam, sam, nelumbe, / i snatrim često daleke Kambodže. / Altare vijeka ja strovalih tumbe“ (*Suza virtuozu IV*, 1: 162)

nepente *grč.* biljka kojom su stari Grci ublažavali bol i vedrili duh: „Gutam nepente, žvatam, sam, nelumbe, / i snatrim često daleke Kambodže. / Altare vijeka ja strovalih tumbe“ (*Suza virtuozu IV*, 1: 162) [*riječ se pojavljuje i u Ujevićevu prijevodu pjesme Gavran E. A. Poeta: „Pij nepenthe, da u srcu zaborav Lenoru zбриše. / Reče Gavran: „Nikad više!“]

niktalopija *grč.* bolest koja se manifestira tako da bolesnik bolje vidi noću nego danju; dnevno sljepilo: „Neka mi srž duha svjetlo popije: / ja mrzim niktalopije, / ja sam putnik između više spornih zemalja, / za trans i transformacije.“ (*Mekoća perina*, 2: 12)

oliban *arap.* tamjan: „Pjesnik sjenke plače za zelenom granom / što joj cvijeće pokri prašina sa prahom; / svi se snovi bude čežnutljivim dahom, / a sve čežnje, dockan, žarkim olibanom.“ (*Suza virtuozu I*, 1: 159)

olina odrediva i mjerljiva veličina: „ja sam bez ljuske, bez imena,

bez tvari, / čudna olina bez mislene osi“ (*Mrtvačeva veza*, 1: 262–263)

pantun *mal.* malajska pjesnička vrsta od četiri stiha; pantuni se obično ulančavaju u veće cjeline; početkom 19. st. rado ga rabili parnasovci: „Pa ona zbirka pohlepa u djelatnome mozgu, / gdje u polusnu tiho šapuću prelesni pantuni, / i kiparevi prsti mijese po mekom vosku; / taj glavni grad radoznalosti, velegrad i katuni.“ (*Hymnodia to mou somati*, 1: 302)

paoma palma: „Paome, cvijeće kuda nogom stupa; / paome, cvijeće na božanskoj stazi! / Neka je miris, nek je raskoš skupa, / kuda god stopom nadzemaljskom gazi.“ (*Kolajna XXXVI*, 1: 128); „Radi njih da bi dan bio vedar, / radi njih bi listale paome i limuni, / radi njih da bismo bili zdušni / i puštali samo čedne misli u komoru duše.“ (*Himnika i retorika zvona*, 2: 104)

paroplov parobrod (leksička inačica koja se gdjekad pojavljuje u literaturi, npr. u A. Nemčića i B. Nušića): „Žrtvovao sam i paroplove i zrakoplove / ne dostignuvši rt kopna Zemlje Nove.“ (*Riđokosi mesije IV*, 2: 128)

paž *fr.* mladi plemić, dječak: „Ne pamtim sam što govorim i kažem, / sredinom trupa prešla mi je pila, / a mila žena (nježna vila, svila) / neće me više draganom i pažem.“ (*Kolajna XXVII*, 1: 119)

pean *grč.* grčka korska pjesma; hvalospjev: „I bježim šturi svijet obmana / gdje vlada varka, plač i vražda, / dok slušam, kao jek

peana, / na staklu mukli pljusak dažda.“ (*Kolajna XXXIX*, 1: 131)

pečal sjeta, tuga; nevolja, bijeda: „Možda najbolje da izgori pečal / bez jadicovke i da pregoreno svjetlo / i boja života donese ljepotu iznutra / sazrelu u samoći i tišini.“ (*Dječji ugao*, 1: 231)

pedepsa *grč.* fizička kazna u školama: „Povodanj je blizu, / i svaka pedepsa za učin lakomstva i bluda. / Kajte se, u bodnu kostrijet i u crnu rizicu“ (*Riđokosi mesije III*, 2: 123)

pedepsati *grč.* kazniti riječima, javnim napadom i sl.: „Ja ipak poznajem obajanje luga / i, div saznanja, s malo duše jetke, / časno pedepsam Noć i laži duga.“ (*Fluidi sutrašnjosti III*, 2: 45)

pelivan *tur.* plesač na užetu; akrobat; komedijaš: „Kako bi motrili glumce ili pelivane / ili rapsode na dasci sajmišnoga trga, / pribiru se da čuju, radoznalo, izabrane / oduške duha što, nemiran, u družbi se batrga.“ (*Riđokosi Mesije III*, 2: 121); „Ljudi su ga slušali kao romon kiše, / koja jednolično ot-kucava u žlijebu: / tako se histrijon i pelivan siše, / kada egleniše o hljebu i o nebu.“ (*Riđokosi mesije IV*, 2: 131)

potiti se znojiti se: „Noćas se moje čelo žari, / noćas se moje vjeđe pote; / i moje misli san ozari, umrijet ću noćas od ljepote.“ (*Kolajna XXI*, 1: 113)

prelestan uživalački, očaravajući: „Pa ona zbirka pohlepa u djelatnome mozgu, / gdje u polusnu tiho šapuću prelesni

pantuni, / i kiparevi prsti mijese po mekom vosku; / taj glavni grad radoznalosti, velegrad i katuni.“ (*Hymnodia to mou somati*, 1: 302)

razgrom rus. slom, uništenje poraz: „Pozdravite, druzi, žustri razgrom stila, / jer se na stil digla suvremena hajka. / Na stablu je gradskom obješena vila, // umr-la je pjesma, naša časna majka.“ (*Brza tipkačica IV*, 2: 169)

rondelski koji se odnosi na rondel (fr. *rondelle* – pjesma od 14 stihova raspoređenih u tri strofe (4-4-6), u kojoj se prva dva stiha ponavljaju na kraju druge i treće strofe): „Tko li će reći rondelskim baletom / sazviježda zvuka, mjesec i vragolije, obesmr-titi zlom i sainetom / lijepe balkone, dah magnolije?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

sainete šp. španjolska kazališna jednočinka zabavnog sadržaja bliska opereti: „Tko li će reći rondelskim baletom / sazviježda zvuka, mjesec i vragolije, obesmr-titi zlom i sainetom / lijepe balkone, dah magnolije?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

samun arap. suh i topao pustinjski vjetar, pješćana oluja (puše u Africi i Arabiji): „ali nad svime, Pustarom Života / gdje žarki samun mrtvo lišće veje, / nebesa plava, kolijevku divota, / oslobo-dilački krijes Kasiopeje.“ (*Kolajna XLV*, 1: 139)

sazrcavan rus. mislilački: „ljubav za čedni život sazrcavni, / za okno duše na mističnu pupku, / za grešnu ljubav ko dušinu kupku, / sve se to gubi, i u muku tavni.“ (*Kolajna XXVII*, 1: 119)

sedia lat. stolica; Stamać (2005a) napominje da autor vjerojatno misli na *sedia gestatoria*, tj. na papinu nosiljku prilikom svečanih nastupa u javnosti: „Tko će da slavi čvrsti otpor kuća / i izrezano drvo sedia? / a, usred šume, igru grma, pruća / i tešku čamu svećenih acedija?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

senešal fr. upravitelj kraljevskog dvora; visoki državni činovnik: „I da sam samcit u svom letu smjelom, / u tvojoj robi, bez strā senešala, / crnu dostojnost gledo katedrala.“ (*Suza virtuozna V*, 1: 163)

sijeran siv: „a usred sijera, štura pakla, / gle – moje srce od kristala / zvuči ko tanka zvonka stakla / na koje kiša zakucala“ (*Kolajna XII*, 1: 104)

sindžir tur. lanac, okovi: „Tko li će reći vlagu naše kripte / i mučeništvo kišnih žitija, / i okruniti sindžir i Egipte / vijencima slave, rugom litija?“ (*Polihimnija I*, 1: 147); „Brave, katanci čuvaju sindžire. Ko se ne pozna, nek se čuva svo-ga. / Ali ja lijepim na ushite lire / pečate kobi: Strah, atribut Boga.“ (*Vočke blagoslova II*, 1: 249)

sinija tur. niski okrugli bakreni ili brončani stol na tri noge: „a da im tamo barem pored zdjele supe, / daruje domaća svjetla još probu-đena Vesta! / I da se kućne nade za prisne sinije skupe / za ljubav i za snagu umornog Hefesta!“ (*Čin sputanih ruku*, 1: 172)

sirventa fr. prigodna, obično satirična, pjesma provansalskih trubadura iz 12. i 13. st. kojom se najčešće ciljalo na moralne opačine

plemstva i svećenstva: „Tko li će dahnut dušu u sestine, / dati sirventi krepost radija? / Tko li će sliti u nove kvartine / madrigal čežnje, plam Saadija?“ (*Polihimnija I*, 1: 146)

šedrvan *tur.* vodoskok, česma (s više mlazova) obično na trgu ili kod džamije: „Jest, obješeni u gaju o grani, / jest, samoubojstva u podrumu u vlazi, / jest, u rasulu svijesti šedrvani, / jest, pustolovi što ih pratnja pazi: / to je grad u kaosu zbivanja u smutnji“ (*Stihovi su postali grad*, 1: 205–206); „Ona je kao zvono što tromo u vidike kuca, / ona je kamen zavitlan u kolobare vode, / ona je šedrvan što kroz tišine muca, / ona je nagon nijemi požudan slasti slobode...“ (*Boja uspomene*, 1: 297)

škakalj škakljanje, golicanje: „Stresam neuroze, psihoze, manije i fobije, / škakalj vraga u mozgu, i niski stalak gracije.“ (*Mekoća perina*, 2: 12); „i zapalio je bljesak, a ugasnule su slike / i uminuo je škakalj iza vjeđa, iza lica: u malom mozgu dave se golicanja i cike, / a javlja se nov procvat svih ofurenih klica.“ (*Vlati u pašnjacima sanjivosti*, 2: 41)

tamor riječ je vjerojatno u vezi s tmor, tma, tama – tjeskoba, tmuš; tamno, natmureno lice: „Pod zlatnim ključem u skupom okviru / srce sam dao na dar Amoru: / sa filigranom na kićenom kviru, / krvavom suzom na mom tamoru.“ (*Polihimnija II*, 1: 148)

tišma gužva, stiska: „O uro naivna, besplatni vijenče polja, ču me: / najzad sam s tobom, ženik, posli-

je pirske tišme“ (*Prostodušni sati*, 1: 197); „Sunca, pazite mi ovu tišmu svijeta, / ovu burnu himnu što nebu uzlijeta“ (*Fotoreporter s krilima arhandela*, 1: 223)

topor *rus.* sjekira, držalica sjekire, motike i sl.: „Tad on ne kroči ljudskim stopalima / i sam je viši nego gusti čopor, / ne straši njega strijela ili topor, / u gnjevnoj miški med božanstva ima.“ (*Kolajna XXVIII*, 1: 120)

tumbe *tur.* naglavce, naopačke, strmoglavce: „I blatan mi je ovaj uski globus, / a želja ruši, ko iz silna topa, / tumbe sa u prah oboarena stropa, / nenadan, smrtan i odvratan obus.“ (*Kolajna XXVII*, 1: 119); „Gutam nepente, žvatam, sam, nelumbe, / i snatrim često daleke Kambodže. / Altare vijeka ja strovalih tumbe“ (*Suza virtuoza IV*, 1: 162)

ular *tur.* uzda, povodac za konja: „Hoćeš li doći za sreću đulara / kroz varku oka, bljesak alegorija / da, kao Hristos nad kasom ulara, / proneseš trubu bodrih borija?“ (*Polihimnija II*, 1: 148)

urma *tur.* datulja: „Urma su moje dijafane ruke. / I, bez težine, divne prošle muke / u mirisave i zvučne jauke.“ (*Zaravan u lječilištu*, 2: 70)

verva *fr.* polet, zanos, žar: „I beskrajno slutim pogreb svoga nerva / što ne ište više duše ni naslade. / Ko mjesec na inje struji moja verva / da obaspe suze i usnule jade.“ (*Kolajna XIX*, 1: 111)

vjedogonja u slavenskoj mitologiji duh vidovita čovjeka, zao duh

pokojnika koji se pojavljuje u vrijeme oluje: „vrtlog modrih pločnika zalašten odbljeskom ulica, / put iz groba ludnice svijeta, / vjetrenaste ruže vjedogonja kružno nad asfaltom“ (*Traženja na mljokazu*, 1: 178)

volšebnica *rus.* čarobnica: „Gdje je vedra vjera za ponos propela, / i miška, i mozak, da gradi, da snije? / U poznome vijeku nema Florencije, / lane još izdahnu volšebnica bijela.“ (*Kolajna XXIII*, 1: 115)

vražda neprijateljstvo, zavada (prema *vrag* – neprijatelj): iznos koji se plaćao bratstvu ili plemenu ubijenoga kao znak priznavanja krivnje, krvnina: „Pod gluvim batom noćna dažda / sa beskonačnim očima / u mome srcu vlada zima / i njena ljut i njena vražda“ (*Kolajna XII*, 1: 104); „Po ovom gustom, strašnom daždu, // što gnusno pljušti, curi s krova, / ja gutam gnjevnu, mračnu vraždu / i zubom grizem vrela slova.“ (*Kolajna XI*, 1: 132)

zefir *grč.* topli blagi vjetar, lahor: „Znate li čemer starinskih palata / što možda kriju duši eligzire? / labuđe pjesme u zadnje zefire / s crvenom piknjom povrh bijela vrata?“ (*Suza virtuozu III*, 1: 161)

zmijati kretati se poput zmije, zmi-joliko (riječ je upotrijebio i A. G. Matoš u pripovjeci *U čudnim gostima*): „Zlatni trakovi povrh listova od djeteline, / srebrni talasi zmi-jaju na zelenoj travi; opojno proljeće razasuto sa odrazima plavetnila iz vasiona.“ (*Šumska odaja*, 1: 287)

zublja baklja, luč: „Duša je strasna u dubini, / ona je zublja u dnu noći; / plačimo, plačimo u tišini, / umrimo, umrimo u samoći.“ (*Kolajna XXI*, 1: 113)

zvekir *tur.* alka na vratima koja služi za kucanje: „U stroga vrata samotna čovjeka, // ti koji lupaš, svoje ime reci; / pa ako nisi Smrt, ili Ljubav neka, / odloži zvekir, vrati se, uteci.“ (*Kolajna XXXIII*, 1: 125); „Ne rasklapaju se dveri duše kao cvijeće zorom. / Valja tući zvekirom. Buditi spavača.“ (*Riđokosi mesije I*, 2: 120)

žičiti se Ujevićeva tvorba u značenju: oivičiti se, zaštititi se žicom: „Ti se žičiš zvonkim staklom, / ti si ječaj tog konopca, / a nad morskim bijelim paklom / gordi polet divljeg kopca, / oblik lađareva ropca“ (*Bura na Braču*, 1: 281)

žurnjava stopljenica – jurnjava × žuriti (riječ se javlja već u Matoševim *Umornim pričama*): „Muče vas krajine obasjane suncem i mjesecinom, daleka polja sa žutilom kukuruza i samoćom jablana, velegradske avenije sa žurnjavom automobila, sloboda planina gdje orlovi kruže, tuga livada kroz koju ruži željeznica.“ (*Živci*, 2: 214)

žvatati žvakati (oblik je češći u srpskoj jezičnoj tradiciji): „I ja žvatam ovu tugu bez granica, / i ja gutam ove suze bez imena; / ni po noći sunce, ni danju danica / nema boljih laži ni žarčih parfena.“ (*Kolajna XIX*, 1: 111); „Prošao sam svijetom. Sad sam opet tu. / Sô vlastitih suza žvatam u zlom

hljebu. / I sjećam se da sam na da-
lekom nebu / gledao kako, redom,
jasne zvijezde mru.“ (*Robovanje*, 1:
156)

Literatura

- Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Aristotel. 1983. *O pjesničkom umijeću*. Prev. Z. Dukat. Zagreb: August Cesarec.
- Bacry, Patrick. 1992. *Les figures de style*. Paris: Belin.
- Bagić, Krešimir. 2008–2009. Crnogorski stipendist Tin. *Ljetopis crnogorski* 4: 116–118.
- Bagić, Krešimir. 2002. *Brisani prostor*. Zagreb: Meandar.
- Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Baraković, Meho. 2006. Ujević je bio – i sarajevski anđeo tuge. *Most* 198. URL: <http://www.most.ba/109/085t.aspx> (10. listopada 2018).
- Bogdanović, Milan V. 1979. Tin Ujević: Kolajna. U: *Rukovet prepjeva. Kritičari o Tinu Ujeviću. Odabrana djela Tina Ujevića*, knj. 6. (prir. Šime Vučetić): 107–110. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Divković, Mirko. 1900. *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*. Zagreb: Troškom i nakladom Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade.
- Frangeš, Ivo. 2005. *Riječ što traje. Književne studije i rasprave*. Prir. D. Fališevac i K. Nemeč. Zagreb: Školska knjiga.
- Friedrich, Hugo. 1989. *Struktura moderne lirike*. Prev. T. i A. Stamać. Zagreb: Stvarnost.
- Gajević, Dragomir. 1988. *Tin Ujević u jugoslavenskoj književnoj kritici*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Goranović, Pavle. 2008. *Tin Ujević i Crna Gora*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske.
- Grčić, Marko. 1970. Put i kob Augustina Ujevića. *Provincia deserta. Kolo* 37–45.
- Hocke, Gustav René. 1991. *Svijet kao labirint*. Prev. N. Čačinovič-Puhovski. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Hrvatska enciklopedija*. <http://www.enciklopedija.hr/> (10. listopada 2018).
- Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr/> (10. listopada 2018).
- Jergović, Miljenko. 2012. Tin Ujević – Naš pesnik. <http://www.6yka.com/novost/28767/miljenko-jergovic-tin-ujevic-nas-pesnik> (10. listopada 2018).
- Jurić, Slaven. 2008a. Lelek sebra; Kolajna; Auto na korzu; Žedan kamen na studencu (leksikografske natuknice). *Leksikon hrvatske književnosti: djela*. Zagreb: Školska knjiga.

- Jurić, Slaven. 2008b. Počeci simultaneizma u hrvatskom pjesništvu. *Dani hvarškoga kazališta*. Sv. 34. *Počeci u hrvatskoj književnosti i kazalištu* (ur. Nikola Batušić i dr.): 145–156. Zagreb – Split: HAZU – Književni krug.
- Kapetanović, Amir. Odjeci jezične tradicije u Ujevićevim pjesmama. „*Ja kao svoja slika*“. *Diskurzivnost i koncepti autorstva Tina Ujevića* (ur. Marina Protrka Štimec i Anera Ryznar). U tisku.
- Klaić, Bratoljub. 1984. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kovač, Mirko. 2002. (3. 11.) Samo hulje piju mlijeko. *Feral Tribune*.
- Ljubić, Pere. 1979. Tin Ujević: Kolajna. U: *Rukovet prepjeva. Kritičari o Tinu Ujeviću. Odabrana djela Tina Ujevića*, knj. 6. (prir. Šime Vučetić): 102–106. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Majić, Ivan. Problem subjektiviteta u autobiografskim tekstovima Tina Ujevića. „*Ja kao svoja slika*“. *Diskurzivnost i koncepti autorstva Tina Ujevića* (ur. Marina Protrka Štimec i Anera Ryznar). U tisku.
- Marinković, Ranko. 1979. Tinov alkohol. U: *Rukovet prepjeva. Kritičari o Tinu Ujeviću. Odabrana djela Tina Ujevića*, knj. 6. (prir. Šime Vučetić): 133–138. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Pougeoise, Michel. 2001. *Dictionnaire de rhétorique*. Paris: Armand Colin.
- Rem, Vladimir. 1990. [1980] *Tin bez vina: dnevnički zapisi, feljtoni i članci o „kralju boema“ (i oko njega)*. Osijek: ICR Revija.
- Ricoeur, Paul. 1981. *Živa metafora*. Prev. N. Vajs. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Skok, Petar. 1971–1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I-III*. Zagreb: JAZU.
- Srpsko-srpski rečnik*. <http://recnik.biz/srpsko-srpski> (10. listopada 2018).
- Stamać, Ante. 1971. *Ujević*. Zagreb: Kolo.
- Stamać, Ante. 2004. Tin Ujević o stanju duha dvadesetih godina. *Dani hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 30/1: 75–84.
- Stamać, Ante. 2005a. Pregovor. U: Tin Ujević. *Izbor pjesama I. Stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska. Str. 17–41.
- Stamać, Ante. 2005b. Rječnik. U: Tin Ujević. *Izbor pjesama I. Stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska. Str. 581–599.
- Šarić, Ljiljana. 2007. Modernistička jezična svijest u Ujevićevu stvaralaštvu. *Croatica et Slavica Iadertina* III: 31–39.
- Šeput, Luka. Ujevićeva Kolajna: kanconijer bez definicije. Rkp.
- Šimić, Stanislav. 1979. Automat slobode. U: *Rukovet prepjeva. Kritičari o Tinu Ujeviću. Odabrana djela Tina Ujevića*, knj. 6. (prir. Šime Vučetić): 139–153. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.

- Šimundža, Drago. 1982. Tin Ujević – vječno traženje Boga. *Crkva u svijetu* 17/3: 240–276.
- Škaljić, Abdulah. 1966. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.
- Tenžera, Veselko. 1988. Pobratimstvo lica u svemiru (Tin Ujević). *Makar se i posvađali*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber. Str. 95–99.
- Ujević, Tin. 1979. *Odabrana djela. Knjiga prva: Pjesništvo I*. Prir. Šime Vučetić. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Ujević, Tin. 1979. *Odabrana djela. Knjiga druga: Pjesništvo II*. Prir. Šime Vučetić. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Ujević, Tin. 1979. *Odabrana djela. Knjiga treća: Zapisi*. Prir. Šime Vučetić. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Ujević, Tin. 1979. *Odabrana djela. Knjiga četvrta: Eseji I*. Prir. Šime Vučetić. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Ujević, Tin. 1979. *Odabrana djela. Knjiga peta: Eseji II*. Prir. Šime Vučetić. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Ujević, Tin. 1979. *Odabrana djela. Knjiga šesta: Rukovet prepjeva – Kritičari o Tinu Ujeviću*. Prir. Šime Vučetić. Zagreb – Beograd: August Cesarec – Slovo ljubve.
- Vinaver, Stanislav. 1922/2001. *Nova pantologija pelengirike*.
https://www.rastko.rs/knjizevnost/umetnicka/svinaver-pantologija.html#_Toc534272421 (10. listopada 2018).
- Vujaklija, Milan. 1980. *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta.
- Vuković, Mladen (ur.). 2000. *Pobratimstvo lica u nemiru. Pjesnici Tinu Ujeviću*. Split: HKD Napredak.
- Vuković, Tvrtko. 2018. Ljubavno bezumlje. Desublimacija ideala i politika bezumne ljubavi u Ujevićevoj *Kolajni. Na kraju pjesme*. Zagreb: Meandar-Media. Str. 22–97.
- Živković, Dragiša (ur.). 1986. *Rečnik književnih termina*. Beograd: Nolit.
2009. (6. 5.) Najpoznatiji hrvatski pjesnik Tin Ujević. *Vjesnik*.
2009. Tko je najbolji hrvatski pjesnik? <http://www.forum.hr/showthread.php?t=478741> (10. listopada 2018).

Ujević's Metaphor and Its Echoes

Summary

Tin Ujević's poetic discourse is unique in terms of its complexity, which is of a world-view, poetic, and stylistic kind, among others. The figure of a poet it strives to achieve has to "have inner elasticity, flexibility of creating as seen in nature (...), to be able to echo all the voices in the world" ("Adonai", 4: 48). Ujević's lyric voice is being shaped and transformed at the point of intersection of various disciplines, orientations, texts and authors; this polyphony, then, includes voices of his interpreters, readers, fellow poets and admirers of all kinds.

This paper focuses on Ujević's poetic style, characterised by a specific language idiom, a demiurge lyric subject and metrical, rhythmic and textual devices, as well as stylistic procedures and figures, all developed artistically to the fullest. Special attention is given to poet's exceptional power of metaphors, to the character of his metaphors and their role in formation of lyric utterances. Finally, creative and critical reception of poet's oeuvre is examined, which has tended, more often than not, to be transmuted into emphatical mystification of both the author and his oeuvre.

Ključne riječi: epitet, jezik, metafora, paradoks, sinonimija, stil, subjekt, Tin Ujević

Keywords: epithet, language, metaphor, paradox, synonymy, style, subject, Tin Ujević